

**UCHWAŁA RADY MIEJSKIEJ W PIEŃSKU**  
**NR XXXV/205/09**

z dnia 28 sierpnia 2009 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami  
miasta i gminy Pieńsk na lata 2009–2013”**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 1, 3, 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Miejska w Pieńsku uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się do realizacji „Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk na lata 2009–2013” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wszelkie uchwały dotyczące zagadnień ujętych w Programie, o którym mowa w § 1, winny być z nim zgodne i zmierzać do realizacji wyznaczonych w nim celów.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy w Pieńsku.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

§ 5

Uchwała podlega publikacji na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy w Pieńsku.

PRZEWODNICZĄCY  
RADY MIEJSKIEJ

*STANISŁAW SŁOBODZIAN*

## **GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY PIEŃSK NA LATA 2009–2023**

### **I. Podstawy prawne i główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami**

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r.)*, w której wprowadzony został obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy zarówno wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Zgodnie z artykułem 87. cytowanej *Ustawy* burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę miasta i gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz miasta i gminy sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie miasta i gminy.

*Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określa zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

*Gminny program opieki Miasta i Gminy Pieńsk 2009-2013* przygotowany został zgodnie z metodologią proponowaną w *Poradniku metodycznym. Gminny program opieki nad zabytkami* opracowanym przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie (2009 r.).

## II. Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zabytkami

### II.1. Uregulowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r. z późniejszymi zmianami), regulująca pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

Obowiązująca *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

- Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
- Opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z art. 6. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji;
- za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7 *Ustawy* reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków;
  - Zgodnie z art. 9. *Ustawy* do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.
  - Zgodnie z art. 10. *Ustawy* do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.
  - Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawe (Dz. U. nr 124, poz. 1305).*
- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się ponadto w następujących obowiązujących ustawach:



1. *Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. Nr 80 poz. 717 z późniejszymi zmianami),
2. *Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późniejszymi zmianami),
3. *Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
4. *Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. Nr 92 poz. 880),
5. *Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami* (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261 poz. 2603 z późniejszymi zmianami),
6. *Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (tekst jednolity z dnia 29 stycznia 2001 r., Dz. U. Nr 13 poz. 123).
7. *Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

1. *Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (Dz. U. z 1997 r. Nr 5 poz. 24 z późniejszymi zmianami),
2. *Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz. U. Nr 85 poz. 539 z późniejszymi zmianami).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. *Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97 poz. 673 z późniejszymi zmianami).

## II.2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Artykuł 90. *Ustawy* stanowi, że:

1. Generalny konserwator zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
2. Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy, w szczególności:
  - opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
  - realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
  - prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
  - wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych;
  - organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
  - sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
  - promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
  - organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
  - organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
  - opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami";
  - współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
  - organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
  - podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
3. Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności (art. 91.4. *Ustawy*):

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków wraz z ośrodkami regionalnymi (dla regionu Dolnego Śląska powołany został Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu) zajmuje się problematyką rozpoznania, dokumentacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.

## II.3. Założenia polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

### II.3.1. Założenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji.

Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

*Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* określi cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

### II.3.2. Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013 a Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Ogólne wytyczne do konstruowania gminnych programów opieki nad zabytkami zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Instrumentami realizacji założonych celów cząstkowych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* są dokumenty wdrożeniowe:

- Narodowy Program Kultury *Wspierania Debiutów i Rozwój Szkół Artystycznych*.
- Narodowy Program Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego*.
- Narodowy Program Kultury *Rozwój Instytucji Artystycznych*.
- Narodowy Program Kultury *Znaki Czasu*.
- Narodowy Program Kultury *Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki*.

Za realizację celów operacyjnych wymienionych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* odpowiedzialne są programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Programy operacyjne zawierają m.in. szczegółowy plan budżetu przeznaczony na każdy instrument w danym roku budżetowym, rodzaje kwalifikujących się projektów; sposobów ich naboru i wyboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe ujęto w 11 Programach Operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

1. Program Operacyjny Promocja twórczości
2. Program Operacyjny Rozwój infrastruktury kultury i szkół artystycznych
3. Program Operacyjny Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury
4. Program Operacyjny Fryderyk Chopin
5. Program Operacyjny Rozwój inicjatyw lokalnych
6. Program Operacyjny Promocja kultury polskiej za granicą
7. Program Operacyjny Promocja czytelnictwa
8. Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
9. Program Operacyjny Znaki Czasu
10. Program Operacyjny Patriotyzm jutra
11. Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe

Dla zadań związanych z ochroną nad zabytkami najistotniejsze są programy operacyjne:

- Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe

- Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W Narodowym Programie Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego* przyjęte zostały następujące priorytety oraz działania:

- Priorytet I. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków. W ramach działania zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku. Rodzi to konieczność przeprowadzenia szerokich konsultacji ze środowiskami konserwatorskimi, właścicielami zabytków, a także z ewentualnymi partnerami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wdrażającymi zaproponowany system, a następnie wystąpienie z inicjatywami ustawodawczymi przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym szczególnie przyczyniać się do wzrostu dochodów, jak i zwiększać ilość miejsc pracy.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych. Realizacja działania odbywać się będzie poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2020. Działanie obejmuje pięć miast mających największą szansę na europejskim rynku turystyki kulturowej: Warszawa, Kraków, Gdańsk, Poznań i Wrocław.

- Priorytet II. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu podniesienie wykształcenie kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, oraz podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, jak również powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami naukowymi w sferze wpływu zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno – ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki.

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granicę. Działanie realizowane będzie poprzez wdrożenie Programu „Absent Patrymonium” – sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych.

## II.4. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w wojewódzkich dokumentach strategicznych

### II.4.1. Założenia *Programu opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011*.

*Program opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011* przyjęty został Uchwałą Nr LX/912/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 października 2006 r. Podstawowym założeniem programu jest uznanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej.

Głównym celem programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu oraz zachowania krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska. Program określa organizacyjne i finansowe warunki ochrony i opieki nad zabytkami w zakresie leżącym w kompetencjach Urzędu Marszałkowskiego.

Przy opracowaniu Programu oparto się na założeniu, iż dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska jest elementem powszechnie rozpoznawanym przez mieszkańców a jednocześnie stanowi coraz silniejszy wyraz kształtującej się tożsamości regionalnej i ponadregionalnej. W ten sposób program wpisuje się w określoną w *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku* misję regionu, zdefiniowaną następująco: Dolny Śląsk to region, który łączy Polskę z Europą.

W *Programie opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011* zaproponowano przyjęcie konkretnych zadań dla Urzędu Marszałkowskiego i podległych mu jednostek:

1. Dofinansowanie prac konserwatorskich i zabezpieczenia zabytków:
  - kontynuacja programu prowadzonego przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego dofinansowania prac konserwatorskich na drodze konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Głównym celem jest pobudzenie do działania maksymalnej liczby osób prawnych. Jako priorytet w przyznawaniu środków w okresie funkcjonowania programu przyjmuje się: w zakresie zabytków architektury i budownictwa prace zabezpieczające i remontowe przy obiektach znajdujących się w udokumentowanym złym stanie technicznym, zagrożonych postępującą destrukcją, w pierwszej kolejności budowli drewnianych, następnie pomników historii i proponowanych do uznania za pomniki historii; w zakresie dzieł sztuki i rzemiosła artystycznego konserwacja obiektów o udokumentowanym złym stanie zachowania, powstałych do schyłku wieku XVIII, w pierwszej kolejności zabytków sztuki średniowiecznej.
  - dofinansowanie na drodze konkursu wykonania i funkcjonowania zabezpieczeń przeciw włamaniowym i przeciwpożarowym w obiektach o cennym wystroju i wyposażeniu, a także w budowlach drewnianych.
2. Wspieranie rozwoju bazy i sieci muzealnej w regionie, przede wszystkim w zakresie powstania magazynów muzealnych, w tym archeologicznych. Zakłada się, że istniejąca sieć muzeów nie ulegnie w okresie funkcjonowania programu zmianie. Prowadzone obecnie prace wykopaliskowe to w 90% badania ratownicze. Zgromadzony podczas ich prowadzenia materiał na mocy Ustawy jest własnością

Skarbu Państwa. Stworzenie magazynów z ośrodkami badawczymi w oparciu o wybrane istniejące muzea pozwoli na zachowanie w regionie tej części dziedzictwa, a jednocześnie wzmocni regionalną sieć muzealną. Warunkiem udziału Urzędu Marszałkowskiego jest dofinansowanie przedsięwzięcia przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

### 3. Prowadzenie działań szkoleniowych i promocyjnych:

- przeprowadzenie szkoleń i wydanie materiałów instruktażowych dla radnych i urzędników samorządowych zawierających informacje o sposobie przygotowywania programów opieki nad zabytkami oraz o zakresie i możliwościach opieki i ochrony zabytków przez gminy i powiaty. Głównym celem jest pobudzenie do działania samorządów zarówno w zakresie opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obligatoryjnych programów opieki nad zabytkami, jak i korzystania z możliwości finansowania przedsięwzięć związanych z ochroną zabytków, w tym z programami rewaloryzacyjnymi.
- wspieranie, w drodze konkursu ofert, wydawnictw i publikacji multimedialnych o zabytkach regionu, zarówno naukowych jak i popularnonaukowych. Zakłada się, że dofinansowanie na drodze konkursu ofert zachęci również mniejsze ośrodki do wydania publikacji o swoich zabytkach.
- organizacja i udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa jako corocznej imprezy popularyzującej zabytki. Zakłada się, że wypracowana przez Radę Europy formuła Europejskich Dni Dziedzictwa jako imprezy popularnej, o masowym charakterze, opartej w zasadzie o działania wolontariuszy, wymaga ze strony Urzędu Marszałkowskiego pomocy w zakresie organizacyjnej i promocyjnej. Zadanie to zostanie powierzone jednostce organizacyjnej Urzędu Marszałkowskiego lub innej samorządowej i zabezpieczone w corocznych planach finansowych.
- stworzenie nagrody Marszałka Województwa dla najlepszego użytkownika zabytku. Nagroda przyznawana będzie w drodze konkursu, przez kapitułę działającą na podstawie regulaminu, który zostanie opracowany przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego.
- rozwinięcie programów nauczania regionalnego dla uczniów szkół stopnia podstawowego i gimnazjalnego. Zakłada się wypracowanie, wspólnie z Wydziałem Nauki i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego, założeń pozwalających stworzyć program edukacji regionalnej o nazwie Znaki Przeszłości – Znaki Czasu.

### 4. Tworzenie parków kulturowych:

- stworzenie koncepcji sieci parków kulturowych jako materiału inicjującego dyskusję nad ich utworzeniem przez lokalne samorządy. Zakłada się przygotowanie przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, filia we Wrocławiu, we współpracy z Zarządem Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów. Utworzenie parku kulturowego jest zależne jedynie od woli lokalnego samorządu. W wielu przypadkach brak jednak podstawowych, studyjnych materiałów, które by pozwoliły na podjęcie dyskusji o celowości stworzenia parku; jest to szczególnie trudne w wypadku, gdy park miałby swym zasięgiem objąć obszar kilku gmin.
- opracowanie przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne studiów określających granice parków kulturowych, które mogą stać się inspiracją dla lokalnych samorządów.



5. Tworzenie sieci tematycznych rowerowych, pieszych, wodnych i samochodowych szlaków turystycznych uzupełniających obecną strukturę. Zakłada się przygotowanie przez interdyscyplinarny zespół ekspertów koordynowany przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów. Zakłada się, że stworzenie proponowanych szlaków tematycznych doprowadzi do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu. Głównym celem jest dyslokacja ruchu turystycznego i pobudzenie do działań związanych z jego obsługą, również poprzez renowację i udostępnianie zabytków, maksymalnej liczby osób prawnych. Postuluje się, aby Urząd Marszałkowski powołał interdyscyplinarny zespół ekspertów w celu przystąpienia do prac koncepcyjnych nad rowerowymi i samochodowymi szlakami turystycznymi, m.in. szlakiem Via Regia, na którym leżą miejscowości gminy Pieńsk.
6. Wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie za pomniki historii najcenniejszych obiektów z obszarów województwa dolnośląskiego. Zakłada się, że w przyszłości fakt uznania przez prezydenta Rzeczypospolitej zabytku za pomniki historii będzie miał coraz większe znaczenie, również finansowe. Głównym celem jest wprowadzenie na listę jak największej liczby najcenniejszych w skali kraju zabytków z terenu województwa dolnośląskiego. Uznanie za pomniki historii jest warunkiem koniecznym starań o wpis na Listę światowego Dziedzictwa UNESCO.
7. Tworzenie Parków Krajobrazowych — ochrona dziedzictwa przeszłości. Ze względu na głównie będącą wynikiem działań człowieka fizjografię krajobrazu Dolnego Śląska należy zwrócić uwagę na to, aby w funkcjonujących Parkach Krajobrazowych zagadnienia związane z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego były na równi ważne przy opracowywaniu planów ochrony, jak związane z ochroną walorów przyrodniczych.

#### II.4.2. *Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013 a Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r., Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego oraz inne dokumenty strategiczne wykonane na poziomie województwa*

W *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r.* przyjętej Uchwałą Nr XLVIII/649/2005 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 listopada 2005 r. jako jedno z kluczowych działań uznano poprawę ładu przestrzennego i harmonijności struktur przestrzennych poprzez m.in. ochronę dziedzictwa kulturowego. Działanie to obejmuje wsparcie dla poczynań związanych z opisem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych. Kolejnym przyjętym działaniem jest ochrona dziedzictwa cywilizacyjnego oraz rozwój tożsamości regionalnej poprzez inwentaryzację dziedzictwa cywilizacyjnego regionu, budowę infrastruktury zapewniającej jego bezpieczeństwo, propagowanie go wśród mieszkańców oraz włączenie w programy kształcenia różnych typów szkół elementów wiedzy na ten temat.

*Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk* zgodny jest z wyznaczonymi w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa* (uchwalonym przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto w planie ogólne zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Pieńsk jako ośrodek o znaczeniu ponadregionalnym uwzględniony został w *Studium Systemu Turystyki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego* przyjętym przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr 4213/II/06 z dnia 7 listopada 2006 r.

## II.5. Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013 a dokumenty strategiczne wykonane na poziomie powiatowym

Dotychczas nie sporządzono programu opieki nad zabytkami powiatu zgorzeleckiego.

Obowiązującym dokumentem o charakterze strategicznym wykonanym na poziomie powiatu jest *Strategia rozwoju powiatu zgorzeleckiego na lata 2004-2014*. Dokument ten odnosi się do sfery polityki rozwoju powiatu w wymiarze gospodarczym, społecznym i ekologicznym.

W wyniku dokonanej analizy strategicznej powiatu zgorzeleckiego sformułowano wizję rozwoju powiatu:

*Odpowiednie wykorzystanie walorów środowiska naturalnego sprawi, iż powiat zgorzelecki stanie się obszarem o rozwiniętych funkcjach turystyczno-wypoczynkowych. Kluczowym działaniem samorządów powiatu zgorzeleckiego w tym zakresie stanie się zakrojona na szeroką skalę, zintegrowana i nowoczesna działalność promocyjna. Rozwojowi tych funkcji sprzyjać będzie rozwinięta sieć ogólnodostępnych obiektów noclegowych oraz placówek i urzędzeń towarzyszących (baseny, korty tenisowe, punkty informacji turystycznej, system ścieżek rowerowych, różnorodne punkty gastronomiczne, punkty widokowe, szlaki śródleśne, gospodarstwa agroturystyczne, wypożyczalnie sprzętu turystyczno-rekreacyjnego itp.).*

Przyjęto trzy główne cele strategiczne powiatu zgorzeleckiego (przyjęte w poprzedniej Strategii Rozwoju Powiatu Zgorzeleckiego z 2000 roku, które nie straciły na aktualności):

- Wysoki poziom aktywności gospodarczej
- Wysoki poziom warunków życia mieszkańców
- Wysoka jakość środowiska naturalnego.

Celom strategicznym podporządkowano cele operacyjne, a wśród nich te, które mają związek z ochroną i wykorzystaniem środowiska kulturowego:

- Rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych
- Gospodarcze i turystyczne wypromowanie powiatu.

Dla realizacji celów zaproponowano zadania strategiczne, wśród których są również zadania związane z ochroną zabytków:

- Opracowanie i wdrożenie wspólnie z samorządami gminnymi „Programu promocji turystycznej powiatu zgorzeleckiego na lata 2007-2010”.
- Wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej.
- Wspieranie rozwoju centrów edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych i promocyjnych o znaczeniu ponadlokalnym.
- Wspieranie rozwoju kultury:
  - a) współtworzenie Muzeum Łużyckiego,
  - b) wspieranie działalności kulturalnej o charakterze ponadlokalnym realizowanej na terenie powiatu zgorzeleckiego,
  - c) wspieranie działalności promującej lokalne wartości kulturowe i kształtującej tożsamość lokalną,
- Wspieranie restytucji najcenniejszych obiektów zabytkowych.

Kolejnym dokumentem o charakterze strategicznym sporządzonym na poziomie powiatu jest *Plan Rozwoju Lokalnego powiatu zgorzeleckiego na lata 2004-2006* przyjęty uchwałą Nr XXIX/169/2004 Rady Powiatu Zgorzeleckiego z dnia 29 października 2004 r. - dokumentem planistyczny, mający na celu określenie głównych zamierzeń inwestycyjnych przewidzianych do realizacji na terenie powiatu zgorzeleckiego przy zaangażowaniu środków własnych powiatu oraz zewnętrznych źródeł finansowania, a w szczególności funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. W Planie również przedstawiono przybliżone przedsięwzięcia do realizacji w następnym okresie programowania budżetu Unii Europejskiej tj. na lata 2007 – 2013.

Uznano, że powiat zgorzelecki posiada znaczące warunki dla rozwoju funkcji turystycznej – w załączniku do programu omówiono najcenniejsze obiekty zabytkowe.

Wśród zadań przewidzianych do realizacji nie przewidziano związanych z ochroną środowiska kulturowego

### **III. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zabytkami**

#### **III.1. Program opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013 a dokumenty programowe gminy**

*Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-2013* zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- *Strategią Rozwoju Gminy Pieńsk* (przyjętą Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XX/184/2000 z dnia 30 czerwca 2000 r.)
- *Planem Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pieńsk* (przyjętą Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XXVI/174/05 z dnia 17 stycznia 2005 r.)
- *Wieloletnim Planem Inwestycyjnym* (przyjętym Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XXVII/152/08 z dnia 30 grudnia 2008 r.)
- *Uchwałami budżetowymi*

oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy, jakimi są:

- *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk* (przyjęte Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr XI/92/95 z dnia 5 czerwca 1995 r, zmienione Uchwałą Rady Miejskiej w Pieńsku Nr VIII/55/07 z dnia 12 września 2007 r.).
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

### III.1.1. Dokumenty strategiczne gminy

Opracowana w 2000 r. *Strategia rozwoju gminy Pieńsk* wyznacza kompleksową koncepcję długookresowej lokalnej polityki gospodarczej, społecznej, przestrzennej i finansowej, oraz jest punktem odniesienia dla podejmowanych przez władze lokalne bieżących decyzji.

Jako jedną z głównych szans na rozwój gminy uznano turystykę ze względu na atrakcyjny układ elementów środowiska geograficznego, urozmaicone ukształtowanie terenu i znaczne obszary leśne, które tworzą wysokiej rangi warunki dla jej rozwoju. Wskazano jednocześnie na brak systemu odpowiedniej informacji turystycznej.

Dokonano analizy SWOT, w wyniku której wskazano istotne dla funkcjonowania środowiska kulturowego walory (w tym walory turystyczno-krajobrazowe) i słabości gminy (m.in. kryzys w przemyśle szklarskim, niewykorzystanie i dewastacja budynków po PGR, brak odpowiedniej bazy turystyczno-noclegowej).

Wśród szans na harmonijny rozwój gminy wskazano niewykorzystane bądź uwzględniane jedynie w znikomym stopniu możliwości rozwojowe:

- grupa szans związanych z rozwojem sfery społecznej gminy (tu: poprawa estetyki miasta i obszarów wiejskich)
- grupa szans związanych z rozwojem sfery gospodarczej gminy (tu: rozwój agroturystyki, modernizacja zakładów przemysłowych, rozwój turystyki przygranicznej, wykorzystanie walorów krajobrazowych i obiektów zabytkowych dla rozwoju funkcji turystycznych)
- grupa szans wynikających z przygranicznego położenia gminy (tu: wspólne przedsięwzięcia inwestycyjne z przygranicznymi gminami niemieckimi, współpraca w zakresie oświaty ze szkołami niemieckimi, rozwój turystyki przygranicznej, budowa przejścia granicznego)
- grupa szans – możliwości działań samorządu i społeczności gminy (tu: realizacja wspólnych zadań wraz z władzami powiatowymi ze szczególnym uwzględnieniem zadań zapisanych w Strategii Rozwoju Powiatu; korzystanie z tzw. Funduszy pomocowych)

Sformułowano wizję przyszłości gminy:

*Dzięki konsekwentnemu ograniczaniu słabości i niedociągnięć rozwojowych oraz eliminowaniu potencjalnych zagrożeń, przy jednoczesnym wykorzystaniu wszystkich atutów i szans rozwoju tego terenu, istnieją realne szanse na urzeczywistnienie w perspektywie II dekady XXI wieku następującej wizji przyszłości:*

*A. Dzięki świadomej i konsekwentnej polityce ekorozwoju władz lokalnych, gmina Pieńsk stanie się obszarem charakteryzującym się wysoką jakością wszystkich składników środowiska naturalnego.*

*C. Odpowiednie wykorzystanie walorów środowiska naturalnego sprawi, iż gmina Pieńsk stanie się obszarem o zadowalająco rozwiniętych funkcjach turystyczno-wypoczynkowych.*

*E. Na terenie gminy funkcjonować będzie drogowe przejście graniczne w istotny sposób dynamizujące rozwój handlu i usług, a także umożliwiające realizację funkcji oświatowych i kulturalnych.*

*M. W wyniku wzrostu gospodarności i zamożności społeczeństwa oraz samorządu nastąpi wyraźna poprawa estetyki wszystkich miejscowości gminy. Odnowiony zostanie Urząd Miasta oraz centrum miasta.*

Dla urzeczywistnienia wizji rozwoju wyznaczono następujące cele strategiczne (takie same wyznaczone zostały w *Strategii Rozwoju Powiatu*):

1. Wysoki poziom aktywności gospodarczej
2. Wysoki poziom warunków życia mieszkańców
3. Wysoka jakość środowiska naturalnego

Celom strategicznym podporządkowano cele operacyjne, m.in. poprawę estetyki gminy. Wskazane zostały zadania strategiczne ukierunkowane na realizację celów strategicznych oraz pośrednio – celów realizacyjnych; określano lata realizacji tych celów na 2000-2010.

Wśród zadań przyjęto m.in.

- rewitalizację śródmieścia Pieńsk: modernizację ul. Świerczewskiego, uzyskanie nowoczesnej struktury przestrzennej miasta z wykształconym centrum miasta odpowiadającym potrzebom i aspiracjom jego mieszkańców, zmianę wizerunku miasta – odnowę historycznej zabudowy, odtworzenie nawierzchni ulic i chodników z kostki brukowej,
- poprawę estetyki gminy,
- pozyskanie środków pozabudżetowych na realizację zadań strategicznych: m.in. na konserwację obiektów zabytkowych,
- przystosowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego do realizacji celów strategicznych gminy.

•

*Plan Rozwoju Lokalnego* został opracowany w oparciu o przyjętą *Strategię Rozwoju Gminy Pieńsk*, jednak ze względu na jej pewną dezaktualizację, wynikającą m.in. z upływu czasu i częściowej realizacji określonych zadań, wprowadzono nowe zadania.

Zdefiniowano ważniejsze problemy dotyczące społeczność lokalną gminy Pieńsk, m.in. brak odpowiedniej bazy turystyczno – noclegowej umożliwiającej wykorzystanie walorów turystyczno – krajobrazowych.

Plan Rozwoju Lokalnego wyznacza cele i zadania realizowane przez gminę Pieńsk w najbliższych latach.

Określono bardziej szczegółowo niż w *Strategii* cele strategiczne:

1. Zrównoważony rozwój środowiskowy
2. Rozwój infrastruktury technicznej
3. Poprawa warunków zamieszkania przez ulepszanie elementów infrastruktury społecznej
4. Rozwój przedsiębiorczości i przeciwdziałanie bezrobociu
5. Rozwój turystyki i rekreacji
6. Zmiany w strukturze gospodarczej obszaru, w tym zasad kształtowania rolnej i leśnej przestrzeni produkcyjnej
7. Działalność samorządu lokalnego ukierunkowana na stworzenie odpowiedniego wizerunku gminy

W ramach 3 celu strategicznego „Poprawa warunków zamieszkania przez ulepszanie elementów infrastruktury społecznej” wytypowano do realizacji cele operacyjne i zadania, m.in.:

- Rozwinięta baza sportowo – rekreacyjna i edukacyjna

- Zwiększona oferta edukacyjna dla dzieci i młodzieży (przewiduje się do realizacji program: Realizowanie projektów edukacyjnych w ramach współpracy z gminami partnerskimi w zakresie wymiany dzieci, młodzieży i nauczycieli)
- Rozwinięte poczucie tożsamości lokalnej i kulturowej mieszkańców (wspieranie działań Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury w Pieńsku, identyfikowanie walorów dziedzictwa kulturowego gminy – organizowanie wystaw, konkursów, prelekcji, gromadzenie eksponatów, promocja i budowanie tożsamości mieszkańców przy zachowaniu wielowątkowości kulturalnej; organizacja imprez kulturalno – integracyjnych, wydanie informatora kulturalno – sportowego gminy Pieńsk)
- Rozwój zasobów gminnych służących aktywizacji kulturalnej mieszkańców

W ramach 5 celu strategicznego „Rozwój turystyki i rekreacji” wytypowano do realizacji cele operacyjne i zadania, m.in.:

- Promocja turystyczna gminy i wyeksponowanie walorów przyrodniczych (programy: optymalne wykorzystanie walorów krajobrazowych do celów turystycznych, stworzenie warunków do rekreacyjnego wykorzystania Doliny Nysy i Nysy Łużyckiej, dostosowanie turystyki i rekreacji do naturalnej chłonności środowiska oraz ochrona najcenniejszych zespołów leśnych i parkowych (lub ich fragmentów) np. przez skoncentrowanie penetracji pieszej i rowerowej)
- Rozwój infrastruktury turystycznej (programy: budowa kładki pieszo – rowerowej Pieńsk – Deschka, budowa tras rowerowych na terenie gminy, budowa ścieżki rowerowej trasa Odra – Nysa od granicy z Czechami do Szczecina)

W ramach 7 celu strategicznego „Działalność samorządu lokalnego ukierunkowana na stworzenie odpowiedniego wizerunku gminy” wytypowano do realizacji operacyjne i zadania, m.in.:

- Współpraca partnerska organizacji gospodarczych, społecznych, samorządowych i mieszkańców na rzecz rozwoju (edukacja dotycząca pozyskiwania środków z zewnątrz, rozwijanie i nawiązywanie nowych kontaktów zagranicznych pod kątem realizacji wspólnych inicjatyw gospodarczych, kulturalnych i oświatowych)
- Uporządkowane gospodarowanie przestrzenią w poszczególnych miejscowościach gminnych (programy: stwarzanie warunków do większego zaangażowania się mieszkańców w tworzenie prawa miejscowego, sporządzenie planu zagospodarowania przestrzennego i niezbędnych planów miejscowych, rewitalizacja śródmieścia Pieńska).

### III.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Główne cele, zasady i zadania polityki przestrzennej, jak również instrumenty jej realizacji, wobec środowiska kulturowego, wyznaczone zostały w sporządzonej w 2007 r. zmianie *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk*. W *Studium* określono zasoby oraz stan dziedzictwa kulturowego gminy w oparciu o aktualną *Gminną Ewidencję Zabytków*.

Wyznaczono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

Dla ochrony obiektów zabytkowych oraz integracji historycznie ukształtowanych przestrzeni ze współcześnie realizowanymi obiektami, służącym utrwaleniu tożsamości gminy przyjęto:

- ochronę obiektów zabytkowych *in situ* (w miejscu),
- zachowanie obiektów i obszarów o wartościach kulturowych poprzez ich konserwację, rewaloryzację i adaptację do współczesnych potrzeb i wymogów,
- rozszerzenie zakresu ochrony w/w obszarów poprzez ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w studium i wskazanych w planach zagospodarowania przestrzennego z określeniem możliwości inwestycyjnych w ich obrębie,
- zakaz lokalizowania w sąsiedztwie zabytków obiektów uciążliwych i inwestycji, które mogą pogorszyć stan środowiska przyrodniczego oraz zakaz lokalizowania budynków zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z tym zabytkiem,
- rewaloryzację obszarów i obiektów,
- kształtowanie skali i formy nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji historycznych danego miejsca w twórczej interpretacji,
- opracowanie strategicznego programu konserwatorskiego dla ratowania najcenniejszych obiektów,
- aktualizację ewidencji dóbr kultury,
- określenie preferencji dla utrzymania i ratowania lokalnych walorów kulturowych, a także dla realizacji obiektów o twórczych rozwiązaniach architektonicznych,
- uwzględnianie w pracach planistycznych i decyzjach administracyjnych, wyników badań naukowych dotyczących środowiska kulturowego oraz odkryć archeologicznych dokonanych na obszarze gminy, które winny wpływać na ustalenia szczegółowe granic stref oraz wytycznych konserwatorskich odnoszących się do cennych obszarów środowiska kulturowego,
- kontynuowanie zasady sporządzania okresowych, specjalistycznych analiz stanu środowiska kulturowego, w celu stworzenia aktualnych, merytorycznych podstaw procesów planistycznych i decyzji administracyjnych dotyczących obszarów istotnych dla ochrony i kształtowania środowiska kulturowego gminy.



Wyznaczono obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji, wśród których uwzględniono tereny objęte strefami ochrony konserwatorskiej.

•

Wyznaczone w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* kierunki polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego realizują sukcesywnie uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Dla miasta i gminy Pieńsk obowiązuje nadal miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr XXII/177/96 Rady Miasta i Gminy w Pieńsku z dnia 3 września 1996 r., w którym przyjęto bardzo ogólne zasady ochrony środowiska kulturowego miasta i gminy. Ochroną w planie został objęty zabytkowy układ urbanistyczny miasta Pieńsk oraz obiekty o wartościach historycznych, ujęte w załączonym „spisie konserwatorskim”.

W trakcie opracowania jest nowy miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta (Rada Miasta i Gminy podjęła uchwałę nr VIII/57/07 z dnia 12 września 2007 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Pieńska), w którym stosowne miejsce znajdują zapisy dotyczące ochrony środowiska kulturowego, konstruowane w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków oraz *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk*.

## III.2. Charakterystyka zasobów kulturowych miasta i gminy Pieńsk<sup>1</sup>. Ocena stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego.

### *Zasoby kulturowe miasta Pieńsk*

Pierwsze informacje o Pieńsku jako o siedzibie rodu Penzigów pochodzą z XIII w. - wówczas, ok. 1250 r. wzniesli na wzgórzu zwanym „Górą Zamkową”, nad Młynówką, murowany zamek. Wygląd zamku znany jest z opisów, dzięki którym można wskazać jego lokalizację. Z czasem – po przejęciu majątku Penzigów przez radę miasta Zgorzelca - opuszczony zamek popadł w ruinę. W październiku 1514 r., za zgodą króla Władysława, zamek rozebrano.

Z początku XIII w. pochodzą również pierwsze wzmianki o świątyni w Pieńsku - kaplicy, do której od strony północnej dobudowano w XV w. kościół. Świątynia była fundacją właścicieli Pieńska - rodu Penzigów. Średniowieczny kościół, po pożarze w 1840 r. remontowany był do 1846 r., wówczas świątynię poświęcono na nowo jako kościół p.w. Krzyża Chrystusowego (*Zum Kreuz Christi*). W czasie walk wywolenczych, 28.3.1945 r. wysadzono wieżę kościoła, a po kilku dniach cały kościół. Ostatecznie, w 1972 r., rozebrano zachowane do wysokości gzymsu koronującego mury obwodowe. Obecnie na miejscu kościoła (przy ulicy Zgorzeleckiej, w miejscu gdzie łączy się z obecną ulicą Targową) znajdują się parterowe budynki garażowe. Zarys murów magistralnych kościoła jest jednak nadal widoczny na placu pomiędzy garażami. W 1876 r. średniowieczny cmentarz przykościelny poszerzono od zachodu, nadając mu formę tarasową z osiowo przeprowadzonymi schodami. Natomiast w 1891 r. wyznaczono granice nowego cmentarza na działce zakupionej przy *Saganerstrasse*, obecnej ul. Żagańskiej.

Pod koniec średniowiecza Pieńsk miał charakter leśnej, wiejskiej osady hutniczej. Pieńsk był jedną ze starych serbo-łużyckich osad otaczających od południa i północy Zgorzelec. Najstarsza, skromna wiejska zabudowa o charakterze zagrodowym dawnej ulicówki łąnów leśnych nadal rozciąga się wzdłuż ulicy Zgorzeleckiej.

Przełomowym momentem w dziejach miasta było przeprowadzenie w latach 1846-47 przez Pieńsk kolei żelaznej, łączącej go z Węglińcem i Zgorzelcem. Z rozwojem przemysłu w mieście związane było odkrycie na zboczach *Ziegelberge* pokładów gliny i itu z ałunem. Najstarsza cegielnia, należąca do Zgorzelca, znajdowała się przy *Langenauerstrasse*, na terenie tzw. *Kiefernbuschels*, który następnie obsadzono różnorodnymi gatunkami drzew liściastych, tworząc w 1911 r. obszar chroniony (obecnie park wpisany do rejestru zabytków).

Na rozwoju miasta radykalnie zaważyło uruchomienie w 1858 r. pierwszej huty szkła. Założycielami pierwszej huty byli Menzel z Ruszowa i Behnisch ze Zgorzelca. Już w 1861 r. z inicjatywy firmy *Tscheutschler&Lacotta* powstała następna huta, a w 1864 r. zaczęła działać fabryka szkła Traugutta Buchnera. Wśród prężnie działających tu zakładów należy wymienić ponadto huty: *Adler* (zał. w 1872 r.), *Phönix* (zał. 1887 r.) oraz *Meissner, Kleinert & Co.* oraz szlifiernia szkła Richarda Süßmutha (zał. 1900 r.).

---

<sup>1</sup> Rozdział ten opracowano w oparciu *Gminną Ewidencję Zabytków* sporządzoną na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Pieńsk w 2006 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Zabytków we Wrocławiu oraz *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk* sporządzone przez Ośrodek w 2008 r.

Gwałtowny rozwój przemysłu szklarskiego pociągnął za sobą równie szybki rozwój miasta. Nastąpiło ożywienie budowlane, a zarazem nastąpiła zmiana charakteru zabudowy z wiejskiej na miejską. Jeszcze w poł. XIX w. Pieńsk składał się z gospodarstw położonych w głównie przy *Dorfstrasse* (obecna ul. Zgorzelecka) oraz z niedużej liczby mniejszych zagród przy *Yorkgasse*, *Sohraerstrasse* oraz *Dominialweg* (późniejsza *Langenauer Chaussee*). Domy dla nowych robotników wznoszono od ok. 1860 r. Pierwsze plany zagospodarowania miasta powstawały w latach 70. i 80. XIX w. Miejski charakter Pieńska potwierdziło w 1910 r. wytyczenie placu targowego z inicjatywy burmistrza Erwina Kirche. Nowy plac - obecny pl. Wolności - wytyczono i obsadzono lipami i kasztanowcami przy ówczesnej *Turnerstrasse*. W 1911 r. w zakupionej przez samorząd pieński willi Arnina urządzony został ratusz.

Pieńsk stanowi przykład hybrydowego układu przestrzennego – połączenia typowej struktury wiejskiej z elementami osady przyfabrycznej. Zabudowa o typowo miejskim charakterze, pochodząca z czasów intensywnego rozwoju Pieńska, zajmuje część miasta na północ od ulicy Bolesławieckiej i sąsiaduje od południa i wschodu z budynkami fabrycznymi. Zabudowa ta skoncentrowana jest głównie przy ul. K. Świerczewskiego, Dworcowej i Kościuszki. Bardziej okazałe domy o charakterze willowym wznoszono głównie w latach 1910–1915. Poza obrębem centrum założono zespoły budynków wielorodzinnych wznoszonych dla robotników: przy ul. Robotniczej, Kolejowej i Ogrodowej z ok. 1910 r., a następnie z ok. 1930 r. przy Placu Wolności, ul. Stefana Batorego, Żagańskiej. Osiedle domów dwurodzinnych wznoszonych według projektów typowych w latach 30. przy ul. Przejazdowej i M. Konopnickiej, zachowało układ przestrzenny, natomiast sama zabudowa uległa radykalnym, współczesnym przekształceniom.

Z czasem wśród mieszkańców miasta wykształciła się gmina katolicka. Pod budowę kościoła zakupiono działkę przy obecnej ul. K. Świerczewskiego - skrzyżowaniu *Wilhelmstrasse* i *Ernststrasse* w 1882 r. i rozpoczęto prace budowlane, które prowadził okręgowy inspektor budowlany Starke ze Zgorzelca. Położenie kamienia węgielnego nastąpiło 21 V 1882 r. a poświęcenie gotowej świątyni 15 XI 1885 r. W czasie walk II wojny światowej, na początku marca 1945 r. wojska niemieckie wysadziły wieżę kościoła, zawaliło się sklepienie nawy oraz ściany szczytowe. Odbudowę kościoła przeprowadzono w latach 1949-1950.

W wyniku działań wojennych w 1945 r. Pieńsk utracił 80% zabudowy miejskiej. W okresie powojennym miastu nadano status osiedla (1954 r.). Mimo dużych zniszczeń, lecz ze względu na rozwijające się hutnictwo szkła, Pieńsk otrzymał w 1962 r. prawa miejskie. W tym też roku oficjalnie ukończono powojenną odbudowę miasta, która jednak nie przywróciła mu wcześniejszego charakteru. Układ przestrzenny miasta stanowi obecnie amorficzną strukturę, której główną osią funkcjonalną jest ul. K. Świerczewskiego wraz z jej poprzecznicami. Największą stratą było dla miasta wyburzenie ewangelickiego kościoła parafialnego. Brak jest wielorodzinnej zabudowy z lat 30. XX w., związanej z przemysłem (wokół Placu Wolności czy przy ulicy Żagańskiej). Zniknęły również kompleksy zabudowy przemysłowej w północnej części miasta oraz cegielnie. Zachowanym, objętym ochroną konserwatorską zespołem zabudowy przemysłowej jest huta szkła „Lucyna” przy ul. J.H. Dąbrowskiego.

Historycznie wykształcona struktura przestrzenna Pieńska została w okresie powojennym zdecydowanie zniszczona i przekształcona. W związku z tym wydaje się konieczna weryfikacja decyzji o wpisie do rejestru zabytków układu urbanistycznego.

## Zabytki architektury sakralnej w miejscowościach gminy

Na terenie gminy znajdują się obecnie nieliczne zabytki architektury sakralnej (po kościołach w Bielawie Dolnej, Dłużynie Dolnej, Lasowie i Pieńsku pozostały jedynie relikty). Najciekawszym i posiadającym największą wartość artystyczną jest gotycki w formie kościoł w Żarkach Średnich oraz w Bielawie Górnej.

- Zespół kościoła filialnego p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Bielawie Górnej, wzmiankowany w latach 1346 i 1530, obecny wzniesiony jako ewangelicki w XVIII w. (poświęcony w 1745 r.), remontowany pocz. XIX w., 1976 (obecnie należący do parafii rzym.-kat. Godziszów z siedzibą w Wykrotach), wraz z cmentarzem przykościelnym otoczonym kamiennie-ceglanym, średniowiecznym murem. Pierwotnie z kościołem związane były zabudowania plebanii ewangelickiej (nową plebanię wzniesiono w 1846 r. - obecnie jedynym widocznym śladem po zabudowaniach plebanii ewangelickiej pozostał buk purpurowy) oraz szkoły wzniesionej (obecnie dom nr 28).
- Zespół kościoła ewangelickiego (rozebranego) w Dłużynie Dolnej, w którego skład wchodzi Cmentarz przykościelny, założony w XIV w., zamknięty w 1962 r., otoczony murem z budynkiem bramnym i reliktem ściany obwodowej plebanii, gdzie wmurowane zostały kamienne epitafia inskrypcyjne i rzeźbiarskie z XVI-XVIII w. W 2008 r. odsłonięto fundamenty neogotyckiego kościoła. Kościół parafialny w Dłużynie Dolnej wzmiankowany był po raz pierwszy w 1346 r. Nowy, neogotycki kościół, wzniesiony został z piaskowca, poświęcony 16.11.1858. Była to bazylika emporowa z drewnianym stropem. Kościół ten został uszkodzony podczas działań wojennych w 1945 r., rozebrany ok. 1965 r. W tym samym czasie rozebrano przylegający do muru budynek pochodzący z 1818 r. plebanii ewangelickiej. Z terenu cmentarza zniknęły kute, żelazne krzyże nagrobne. Pozostały jedynie pochodzące z XVII i XVIII w. kamienne nagrobki wmurowane w mur cmentarza. Staraniem parafii rzymsko-katolickiej zrujnowany budynek bramny muru cmentarza przykościelnego został w latach 2004-2005 podniesiony z ruiny. Nowy, parafialny kościół rzymsko-katolicki p.w. Chrystusa Króla został wybudowany na nowym miejscu, w sąsiedztwie nowej szkoły podstawowej, w latach 1972-1973.
- Zespół kościoła ewangelickiego (obecnie ruina) w Lasowie, wzmiankowanego w 1346 r., wzniesionego w 1532 r., zniszczonego w 1945 r., oraz częściowo rozebranego w 1973 r. W skład zespołu wchodzi otoczony murem cmentarz przykościelny założony w XVI w. oraz plebania (obecnie dom mieszkalny nr 24), wzniesiona w 1700 r., odnowiona w 1851 r. Pierwotna świątynia w Lasowie - kaplica - nosiła wezwanie św. Jerzego, od 1546 kościół był świątynią parafialną. Do dziś pozostał po kościele jedynie wyniesiony ok. 1,5 m nad poziom terenu mur obwodowy. Od północy, za murem cmentarza znajduje się budynek ewangelickiej szkoły z mieszkaniem kantora.
- Zespół kościoła filialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Żarkach Średnich. Kościół wzmiankowany był w źródłach w 1346 r., wzniesiony w 2 poł. XIV, rozbudowany w 1612 r., odbudowany po pożarze w 1697 r.; w latach 1999-2000 przeprowadzono remont dachu, elewacje remontowane były w latach 2006-2008. Wokół kościoła rozciąga się cmentarz przykościelnym otoczony kamiennym murem

granicznym, z wmurowanymi nagrobkami. W skład zespołu wchodzi budynek plebanii ewangelickiej (ob. dom nr 103b) z 1795 wraz z budynkiem gospodarczym pochodzącym z 1795 r.

## Zespoły podworskie

Siedziby szlacheckie zachowały się w Lasowie, Żarkach Średnich i Żarce nad Nysą. Czas ich powstania łączy się z epoką nowożytną i reprezentują rozwiązania typowe dla Górnych Łużyc XVII w. Najlepiej zachowanym obiektem jest dwór w Lasowie. Obie siedziby w Żarkach Średnich zachowane są natomiast w bardzo złym stanie technicznym. Dwór w Żarce nad Nysą został tak dalece przekształcony, że o jego historii mówi jedynie kamienny kartusz herbowy nad wejściem. Zachowały się też zabudowania trzech folwarków w Dłużynie Dolnej.

- Zespół dworsko-folwarczny w Dłużynie Dolnej (obecny nr 64), w skład którego wchodzi dom mieszkalny pracowników folwarku, nr 64 z poł. XIX w., obora, mur. XIX/XX w., stodoła.
- Zespół dworsko-folwarczny w Dłużynie Dolnej (obecny nr 80), *Albrechtshof*: W skład zespołu wchodzi dom właściciela folwarku, nr 80d, (1 ćw. XIX w., 3 ćw. XIX w., ok. 1930 r.), oficyna mieszkalna, nr 80c (4 ćw. XIX w., pocz. XX w.), komin — relikwiarz gorzelni (k. XIX w.), obora, wozownia, mieszkanie pracowników i budynek gospodarczy (4 ćw. XIX w.), stodoła (4 ćw. XIX w.) oraz spichlerz (4 ćw. XIX w.).
- Zespół dworsko-folwarczny w Dłużynie Dolnej (obecny nr 137), na północno-zachodnim krańcu wsi, *Niedergut* z którego pozostał dom zarządcy dóbr, powstały w 3 ćw. XIX w.
- Założenie pałacowo-folwarczne z parkiem w Lasowie. Okazały dwór wzniesiony po lewej stronie Potoku Żareckiego, (obecny nr 61), jest budowlą dwuskrzydłową, wzniesioną przed 1590 r. - jego powstanie wiąże się z osobą Kaspara von Fürstenau; skrzydło i wieża (pierwotnie w pn.-zach. narożu korpusu) powstały w 1593 r.; kolejne przebudowy nastąpiły ok. 1670, w 1 poł. XVIII w., w końcu XVIII w. oraz w 2 poł. XIX w.; w okresie powojennym, w 1985 r. przeprowadzony został remont dachu i elewacji (wówczas rozebrana wieża); od 1997 r. budynek jest w trakcie remontu. Oprócz dworu w skład rozległego zespołu przylegającego do dworu od południowego-zachodu wchodzi kolejne obiekty zabytkowe: oficyna mieszkalna I, nr 61 (XVIII w., w k. XIX w. podwyższona i przebudowana wewnątrz, przebudowana w l. 70. XX w.); oficyna mieszkalna II, nr 62 (l. 70. XIX w., pocz. XX w.); obora I, z aneksem gospodarczym, na folwarku pałacowym (pocz. XIX w., przebudowana po 1945 r.), obora II, z mleczarnią i hydrofornią, na folwarku pałacowym (ok. poł. XIX w., przebudowana w k. XIX w.). Przy zespole znajduje się założony na południowym stoku doliny rzecznej park pałacowy, pierwotnie ogród ozdobny (zał. w XVIII w.), przekształcony w ogród tarasowy z murem oporowym, arkadowymi przejściami i schodami na wyższe tarasy, oraz kamiennym mostem nad strumieniem we wschodniej części parku.
- Zespół pałacowy z folwarkiem i parkiem w Żarce nad Nysą. Dwór, obecnie oficyna mieszkalna nr 3, powstał w k. XVI (1591), rozbudowany był w 1790 r., odnowiony został po pożarze w 1789, natomiast przebudowany do obecnej formy po pożarze w 1951 r. W skład zespołu wchodzi również oficyna mieszkalna nr 3a (2 poł. XIX, pocz. XX, w elewacji wschodniej wmurowana tablica inskrypcyjna z 1591), obory (1617 - tablica z datą) odbudowane po 1789 r., XIX w., 1929), chlewnia (1 ćw. XIX

w.), stodoła (k. XIX w.), park z aleją lipową od wschodu (założony ok. poł. XIX w.). Nowy pałac o klasycystycznych formach powstał na wyniesieniu terenowym, na południe od folwarku. Pałac został po 1945 r. przejęty przez Wojska Ochrony Pogranicza i gruntownie przebudowany.

- Zespół dworski w Żarkach Średnich (obecny nr 1) — *Doctorhof*. Dwór, zaadaptowany na spichlerz, wzniesiony został w 2 poł. XVIII w., modernizowany ok. poł. XIX w. Wśród zabudowy gospodarczej wyróżniają się : stodoła I (ok. 1900 r.), stodoła II (ok. poł. XIX w.), stodoła III (XIX/XX w.) oraz remiza wozów i stajnia dla koni pociagowych (XIX/XX w.).
- Zespół dworski w Żarkach Średnich (obecny nr 102) — *Mittel Sohra*. Ochroną konserwatorską objęty został dwór (ok. 1640, XVIII, XIX w., pocz. XX w.). Zabudowę folwarku tworzą: oficyna mieszkalna I (3 ćw. XIX w.), oficyna mieszkalna II (1870 r.), spichlerz i gorzelnia (1. poł. XIX w., po 1870, pocz. XX w.), obora (XIX/XX), dwie bramy wjazdowe z k. XIX w. oraz park założony w 2 poł. XIX w. Stary, drewniany dwór w Żarkach Średnich, broniony przez ziemne umocnienia i fosę miał stać do roku 1640. Nowy dwór pochodzi z przełomu XVI i XVII w. Podczas budowy elewacje otrzymały sgraffitową dekorację ornamentalną. Jeszcze przed 1890 r. dwór był otoczony fosą.
- Trzeci folwark w Żarkach Średnich, który znajdował się na zachodnim krańcu wsi, użytkowany jeszcze po 1945 r., przestał istnieć w latach 70. XX w.

## Układy przestrzenne miejscowości gminy

Historyczne osadnictwo gminy Pieńsk wiązało się z zagospodarowaniem terenów Puszczy Zgorzeleckiej. Powstały tam leśne osady serbo-łużyckie o formie owalnicy. W okresie kolonizacji wieku XIII wcześniej istniejące wsie przeniesiono na prawo niemieckie. Powstały wówczas ulicówki łańców leśnych, do dziś czytelne w Bielawie Górnej, Dłużynie Dolnej i Górnej, Pieńsku (ul. Zgorzelecka) i Żarkach Średnich.

W gminie Pieńsk większość wsi posiada metrykę średniowieczną. Miejscowości wokół Pieńska w średniowieczu i w początkach epoki nowożytnej należały do latyfundiów Penzigów, które w latach 1319-1329 uzyskało status „państwa” — rozległego klucza włości rycerskich w Puszczy Zgorzeleckiej (Dłużyna Dolna i Górna, Strzelno), wykupywane przez mieszczan zgorzeleckich (Bielawa Dolna, Lasów – m.in. w latach 1628-1710 r. właścicielem Lasowa był burmistrz Zgorzelca Franz Straphinus) i radę miejską Zgorzelca (Bielawa Górna, przez pewien okres czasu Lasów). Dobra allodialne stanowiły Dłużyna Górna, Lasów i Żarka nad Nysą.

Wśród miejscowości gminy Pieńsk można wyróżni kilka typów wiejskich układów przestrzennych:

- Ulicówki łańców leśnych:

Bielawa Górna - rozciągnięta wzdłuż Bielawki;

Dłużyna Górna - z rozproszonym układem zagród, z zagrodami wznoszonymi w czworobok; pierwotnie zabudowa grupowała się prawdopodobnie jedynie po lewej stronie Bielawki, gdzie zlokalizowane są zabudowania młyńskie; przestrzennie połączona z Dłużyną Dolną;

Dłużyna Dolna - rozbudowany układ przestrzenny, który genetycznie wywodzi się z ulicówki łańców leśnych, gdzie zagrody są znacznie oddalone od siebie; wykształcony został układ trzech połączonych poprzecznymi równoległymi drogami wiejskimi, z których środkowa biegnie wzdłuż Bielawki;

Strzelno - niewielka wieś z układem równoległych dróg wiejskich rozdzielonych Bielawką; od zachodu zabudowa płynnie łączy się z Dłużyną Górną, od wschodu połączenie z Bielawą Górną zostało obecnie przerwane pasem autostrady;

Żarki Średnie – rozległa wieś po obu brzegach cieków wodnych.

- Osady przyfolwarczne:

Lasów – zabudowa wiejska rozwinęła się pierwotnie na zachód od założenia dworskiego, przy Potoku Żareckim;

Żarka nad Nysą - osada przyfolwarczna z wyraźnym wydzieleniem przestrzennym części północnej, w której znajdują się 4 dawne gospodarstwa kmieci.

Odmienny typ reprezentuje Stojanów - wieś powstała ok. poł. XVII w. w wyniku osiedlenia się ewangelickich tkaczy – jest to ulicówka w typie osady kolonizacyjnej.

- Kolonie:

kolonie należące do Bielawy Dolnej, zlokalizowane przy szosie z Pieńska do Żagania o zabudowie rozciągniętej wzdłuż drogi, położony na północny-zachód od wsi, nad brzegiem Nysy Łużyckiej, przysiółek Prędocice (Toporów).

Kolonia ( tzw. *Feldhäuser*) należąca do Bielawy Górnej.

Kolonia parcelacyjna *Feldhäuser* (oznaczana czasami jako Dobrzyszów) w Żarkach Średnich

## *Zabudowa wiejska*

Wśród zabudowy wiejskiej wyróżniają się - wznoszone w 2 poł. XVIII w. oraz na początku XIX w. - charakterystyczne dla tej części Łużyc domy mieszkalne wznoszone w konstrukcji mieszanej - z murowanym (z kamienia łamanego lub cegły) parterem oraz piętrem w dekoracyjnie opracowanej konstrukcji szachulcowej z wypełnieniem z gliny, pokrytym bielonym tynkiem wapiennym. W domach tych często otwory wejściowe oraz okienne posiadają kamienne obramienia. Większość zabudowy znajduje się obecnie w bardzo złym stanie technicznym. Budownictwo tego typu zachowało się m.in. w Bielawie Górnej i Dłużynie Dolnej. Pozostała zabudowa mieszkalna – to domy o prostych konstrukcjach, jedno lub dwu kondygnacyjne, kryte dachem dwuspadowym, czasem naczółkowym. Zagrody w większości o układzie czworobocznym.

W zabudowie wiejskiej wyróżniają się budynki szkolne: w Bielawie Dolnej - obecny budynek mieszkalny nr 16 (ok. 1900 r.) oraz szkoła (bez numeru, w południowej części wsi, z ok. 1920 r.), obecnie nieużytkowana, pełniąca w okresie powojennym funkcję stacji WOP, w Lasowie - obecny dom mieszkalny nr 23 (ok. poł. XIX w.) oraz w Żarkach Średnich - obecna biblioteka i dom nr 104 (XIX/XX w., rozbudowana ok. 1930 r.).

Zachowały się również nieliczne zagrody młyńskie: w Bielawie Dolnej – zachowany w ruinie obecny dom nr 79 (1800 r.) oraz najstarszy w gminie młyn wodny w Lasowie – obecny dom nr 55 (k. XVI w., 1771 r.). W Żarkach Średnich interesującym elementem dawnego sposobu urządzenia wsi jest młynówka w zachodniej części osady.

Na pocz. XX w. w Lasowie - wzdłuż drogi łączącej Pieńsk ze Zgorzelcem powstała zabudowa willowa o charakterze podmiejskim.

Nowym elementem krajobrazu jest biegnąca wzdłuż północno-zachodniej granicy wsi autostrada. Jest to wyraźna cezura przestrzenna rozdzielająca układ osiedleńczy stworzony wzdłuż Bielawki przez Bielawę Górną, Strzelno, Dłużynę Górną i Dłużynę Dolną.



## Zabytki archeologiczne

Gmina Pieńsk leży w obrębie dwóch jednostek fizjograficznych. Część południowo-wschodnią zajmuje mezoregion: Pogórze Izerskie, a część północną Bory Dolnośląskie. Pomiedzy tymi jednostkami położona jest miejscowość Pieńsk. Najwyższe wzniesienie Pogórza Izerskiego o wysokości 280 m n.p.m. znajduje się w południowo-wschodniej części gminy. W skład Borów Dolnośląskich wchodzi dolina Nysy. Głównym ciekim wodnym jest Nysa Łużycka, do której wpadają niewielkie rzeczki: Żółty Potok, Bielawka, Żarecki Potok. Znaczną część gminy zajmują lasy oraz łąki i pastwiska (ponad 60 %) czyli obszary, na których dość trudno prowadzić efektywne archeologiczne badania powierzchniowe. Z jednej strony utrudniony dostęp sprawia, że stanowiska archeologiczne nie są narażone na zniszczenia dokonywane przez ludzi, np. intensywne prace rolne czy rabunkową eksplorację prowadzoną przez poszukiwaczy skarbów, zaś z drugiej strony obszar gminy nie jest rozpoznany pod względem archeologicznym w zadowalającym stopniu. W roku 2006 Regionalny Ośrodek Badań i Zabytków we Wrocławiu na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Pieńsk sporządził gminną ewidencję zabytków, a w roku 2008: *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk*. W opracowaniach tych zawarto wykazy stanowisk archeologicznych oraz mapy, na których oznaczono m.in. obiekty o znanej lokalizacji. Między rokiem 2006 a 2008 na terenie gminy Pieńsk przeprowadzono w ramach programu konserwatorsko-badawczego Archeologiczne Zdjęcie Polski, badania powierzchniowe poprzedzone kwerendami archiwalnymi. Efektem prac badawczych było odkrycie nowych stanowisk archeologicznych, co z kolei znalazło swoje odzwierciedlenie w *Studium...*, które zawiera najbardziej aktualny spis stanowisk archeologicznych, liczący 126 pozycji. Oczywiście nie jest to wersja ostateczna, ponieważ, jak wskazuje praktyka, kolejne poszukiwania archeologiczne wzbogacają wiedzę o najstarszych dziejach dzisiejszej gminy Pieńsk. W trakcie ostatnich badań w okolicach Dłużyny Górnej (stanowiska 20/20, 21/21, 24/24 — obszar AZP 77-11) odkryto ślady osadnictwa datowane na okres schyłkowego paleolitu czyli między ok. 11 000, a 8 300 lat p.n.e., a także nieco młodsze pozostałości obozowisk mezolitycznych (8300-4800 lat p.n.e.), np. stanowisko 11/9 (obszar AZP 75-09) w Bielawie Dolnej czy osad neolitycznych charakterystycznych dla kultury amfor kulistych (KAK), funkcjonującej w połowie III tysiąclecia p.n.e. Oprócz ww. reliktyw odkryto stanowiska datowane na okres trwania kultury łużyckiej (ok. 1400–300 p.n.e.), okres wpływów rzymskich (I–IV wiek n.c.) i późniejsze, głównie późnośredniowieczne.

## Szlaki turystyczne

Szczególną formą udostępniania zasobów zarówno kulturowych jak i przyrodniczych jest wytyczenie szlaków łączących najciekawsze miejsca regionu.

W 2006 r. opracowano mapę turystyczną oraz oznaczono w terenie *Szlaki rowerowe w gminie Pieńsk. Trasa: Puszcza Zgorzelecka – Bory Dolnośląskie* – zadanie to dofinansowane zostało w ramach projektu „Zrównoważony rozwój Borów Dolnośląskich w aspekcie partnerstwa społecznego” realizowanego przez Lokalną Grupę Działania Fundację „Bory Dolnośląskie” – program współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

Wyznaczone zostały szlaki:

1. Szlak „Krusza” wyznaczony wokół Stojanowa i Stojanówka
2. Szlak „Bory” wyznaczony pomiędzy Bielawą Dolną i Stojanowem, dalej prowadzący w stronę Węglińca
3. Szlak „Nysa” wyznaczony od strony Rothenburga - Nieder Neundorf – promem przez Nysę – Toporów, Bielawa Dolna – Stojanów – Stojanówek – Pieńsk – kładką rowerową – Deschka – Zentendorf – Nieder Neundorf

Miasto Pieńsk leży na jednym z dolnośląskich „Szlaków dziedzictwa”, oznaczonych w terenie oraz obecnych w wydawnictwach kartograficznych i przewodnikach turystycznych: na „Szlaku II Armii Wojska Polskiego”.

Jest to szlak czerwony, pieszy. Poprowadzony został poprzez miejsca walk stoczonych na terenie Dolnego Śląska od stycznia do maja 1945 r. przez II Armie Wojska Polskiego oraz wojska I Frontu Ukraińskiego. Obejmuje zarówno miejsca walk, pobytu wojsk i sztabów, cmentarze żołnierzy polskich i radzieckich, jak i pomniki walki i męczeństwa, tablice pamiątkowe, sale historii oraz szkoły im. II Armii Wojska Polskiego.

Szczegółowy przebieg szlaku - Wrocław – Oleśnica gm. loco – Dobroszyce gm. loco, Trzebnica gm. loco – Oborniki Śląskie gm. loco – Rościszewice gm. Oborniki Śląskie – Jodłowice gm. Brzeg Dolny – Brzeg Dolny gm. loco – Wołów gm. loco – Ścinawa gm. loco – Głoska gm. Miękinia – Księginice gm. Miękinia – Białków gm. Miękinia – Miękinia gm. loco – Juszczyn gm. Środa Śląska – Środa Śląska gm. loco – Jastrzębce gm. Środa Śląska – Chomiąża gm. Malczyce – Malczyce gm. loco – Rogów Legnicki gm. Prochowice – Prochowice gm. loco – Lubin gm. loco – Legnica gm. loco – Jakuszów gm. Miłkowice – Miłkowice gm. loco – Chojnów gm. loco – Chocianów gm. loco – Wierzbowa gm. Gromadka – Bolesławiec gm. loco – Kliczków gm. Osiecznica – Parowa gm. Osiecznica – Jagodzin gm. Węglińiec – Ruszów gm. Węglińiec – Gozdnicza – Dobrzyń – Sobolice – Bielawa Dolna gm. Pieńsk – Pieńsk gm. loco – Zgorzelec gm. loco).

Organizatorem szlaku jest PTTK.

W *Programie opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-11* proponowane jest utworzenie samochodowego szlaku turystycznego Via Regia, na którym leżą miejscowości gminy Pieńsk.

Szlak Via Regia (dawny główny szlak kupiecki prowadzący z Rusi do Europy Środkowej, zwany również Wysoką Droga) – byłby przedłużeniem istniejącego już w Niemczech szlaku turystycznego od Görlitz/Zgorzelec przez Lubań, Nowogrodzic, Bolesławiec, Chojnów, Legnicę, Środę Śląską, Wrocław, Oławę do Brzegu i dalej w kierunku wschodnim przez Opole, Kraków, Lwów do Kijowa.

Pieńsk jako ośrodek o znaczeniu ponadregionalnym uwzględniony został w *Studium Systemu Turystyki i Rekreacji Rowerowej Województwa Dolnośląskiego* przyjętym przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr 4213/II/06 z dnia 7 listopada 2006 r.

Wyznaczone zostały uzupełniające ponadlokalne trasy rowerowe przebiegające przez miejscowości gminy Pieńsk:

- Trasa międzynarodowa „3” – Wrocław-Drezno przez Pogórze Sudeckie
- Trasa regionalna „10” – Głogów – Przemków – Gromadka - Pieńsk
- Trasa Bolesławiec – Osiecznica - Węgliniec - Pieńsk.

### III.3. Ochrona zabytków miasta i gminy Pieńsk - stan prawny

#### III.3.1. Rejestr zabytków

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia jeleniogórskiej Delegatury WUOZ.

*Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz.U. z dnia 30.czerwca 2004 r.) precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.*

Rozporządzenie określa tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań (określonych w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych w otoczeniu zabytku, badań archeologicznych, poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych w zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Rozporządzenie ponadto określa wymagane kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich, badań architektonicznych lub badań archeologicznych; dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi; sposób potwierdzania posiadanych kwalifikacji i dodatkowych wymagań; standardy dotyczące dokumentacji prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Rejestr zabytków - woj. dolnośląskie, miasto i gmina Pieńsk  
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu

- Rejestr zabytków nieruchomych obejmuje układ urbanistyczny miasta Pieńsk oraz 11 zespołów i obiektów.
- Rejestr zabytków ruchomych obejmuje w dwóch zespołach łącznie 36 obiektów.
- Rejestr zabytków archeologicznych obejmuje 4 stanowiska, w tym 3 wpisane do rejestru zabytków nieruchomych jako obiekty architektury.

Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Kwestie związane z ochroną zbiorów muzealnych reguluje *Ustawa z dnia 21 XI. 1996 r. o muzeach* (Dz.U. Nr 5 z 1997 r., poz. 24 z późniejszymi zmianami). W Pieńsku brak jednostek muzealnych.

## Rejestr zabytków nieruchomych

- W obszarze miasta i gminy Pieńsk brak obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, jak również uznanych przez Prezydenta RP za Pomnik Historii.
- Do rejestru zabytków architektury z terenu miasta i gminy Pieńsk wpisanych zostało łącznie 12 obiektów.
- Przedmiotem ochrony prawnej w obszarze miasta i gminy Pieńsk jest założenie urbanistyczne miasta Pieńsk, układ urbanistyczny, dwa kościoły i dwie ruiny kościołów, dwór, pałac, trzy parki, zespół huty szkła oraz dwa budynki mieszkalne.

### WOJEWÓDZKI REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH:

PIEŃSK		
obiekt	numer rejestru zabytków	Własność
Układ urbanistyczny	<i>Nr rejestru zabytków 609/J z dn. 26.02.1980 r. (wpis nie określa granic obszaru prawnie chronionego)</i>	teren gminny
Rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. św. Franciszka z Asyżu, ul. K. Świerczewskiego 37	<i>Nr rejestru zabytków 5/A/00 z dn. 03.02.2000 r.</i>	własność kościelna
Ruina kościoła ewangelickiego, ul. Zgorzelecka	<i>Nr rejestru zabytków 1907 z dn. 12.01.1967 r.</i>	teren gminny (garaże - użytkowanie wieczyste przez osoby prywatne)
Park miejski, ul. Bolesławecka	<i>Nr rejestru zabytków 1326/J z dn. 19.12.1997 r.</i>	własność gminy
Zespół zabudowy Huty Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”, ul. J. H. Dąbrowskiego 44	<i>Nr rejestru zabytków 87/A/1-30 z dn. 08.05.2002 r.</i>	własność prywatna
BIELAWA GÓRNA		
Dom nr 49	<i>Nr rejestru zabytków 1890 z dn. 12.01.1967 r. (05.01.1967?)</i> Obecny dom nr 49 to opuszczony budynek mieszkalny wzniesiony na pocz. XX w. Kwestia określenia, który z domów jest wpisany do rejestru zabytków wymaga rozstrzygnięcia w postępowaniu administracyjnym przeprowadzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	własność prywatna (?)

DŁUŻYNA DOLNA		
Dom mieszkalny nr 79	Nr rejestru zabytków 1899 z dn. 12.01.1967 r.	własność prywatna
LASÓW		
Kościół ewangelicki (obecnie ruina),	Wpisany do rejestru zabytków pod nr. 1267 z dn. 2.04.1965 r., skreślony z rejestru zabytków decyzją Ministra Kultury nr DOZ-AKR-500-5/04 z dnia 18.11.2004 r.	własność gminna
Pałac, nr 61	Nr rejestru zabytków 277 z dn. 11.5.1951 r.	własność prywatna
Park pałacowy	Nr rejestru zabytków 846/J z dn. 12.07.1984 r.	własność prywatna
ŻARKI ŚREDNIE		
Kościół fil. p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	Nr rejestru zabytków 1270 z dn. 02.04.1965 r. (w decyzji p.w. św. Józefa Oblubieńca)	własność kościelna
Dwór, nr 102	Nr rejestru zabytków 1919 z dn. 21.01.1967 r.	własność prywatna
Park w zespole dworskim nr 102	Nr rejestru zabytków 841/J z dn. 12.07.1984 r.	własność prywatna

- Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków z obszaru miasta i gminy Pieńsk przeważają obiekty, pozostające własnością prywatną i związków wyznaniowych.

#### ZABYTKI NIERUCHOME ZE WSKAZANIEM WŁASNOŚCI:

Własność:	Liczba zabytków
Skarb Państwa	0
Własność gminna	3
Własność prywatna	7 (?)
Własność związków wyznaniowych	2
Współwłasność	

## ZABYTKI NIERUCHOME ZE WSKAZANIEM RODZAJU ZABYTKU:

Rodzaj zabytku:	Liczba zabytków:
Zespoły urbanistyczne	1
Sakralne	2 oraz nieistniejący kościół w Pieńsku
Obronne	0
Użyteczności publicznej	0
Zamki	0
Zespoły dworskie i folwarczne - siedziby	2
Parki – zieleń	3
Mieszkalne	2
Przemysłowe	1
Cmentarze	0

W *Studium historyczno urbanistycznym* zawarto postulat wpisu do rejestru zabytków następujących obszarów i obiektów:

- Bielawa Górna — kościół filialny wraz z cmentarzem przykościelnym i murem cmentarza przykościelnego.
- Dłużyna Dolna — cmentarz przykościelny wraz z bramą i murem cmentarnym z zespołem nagrobków naściennych.
- Dłużyna Dolna — mur nowego cmentarza ewangelickiego.
- Lasów — cmentarz przykościelny wraz z murem cmentarnym.
- Lasów — plebania ewangelicka.
- Lasów — młyn wodny.
- Żarki Średnie — mur cmentarza przykościelnego wraz z nagrobkami przyściennymi.
- Żarki Średnie — zespół dworski *Doctorhof*.
- Żarki Średnie — wiatrak typu holender.

### Rejestr zabytków ruchomych

Do rejestru zabytków ruchomych województwa dolnośląskiego zostały wpisane wystrój i wyposażenie dwóch kościołów z obszaru gminy (łącznie 21 obiektów).

## WOJEWÓDZKI REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH:

PIEŃSK		
Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Franciszka z Asyżu	Numer rejestru zabytków 54/B/01/1-15 z dnia 5.03.2001 r.	15 obiektów
ŻARKI ŚREDNIE		
Wyposażenie kościoła filialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	Numer rejestru zabytków 79/B/01/1-21 z dnia 17.05.2001 r.	21 obiektów

### Rejestr zabytków archeologicznych

Do rejestru zabytków archeologicznych w granicach administracyjnych miasta i gminy Pieńsk wpisanych zostało 4 stanowisk archeologicznych, w tym 1 do rejestru zabytków archeologicznych, a 3 do rejestru zabytków nieruchomych (patrz tabela).

### WOJEWÓDZKI REJESTR ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH:

Miejscowość	Obszar AZP	Numer stanowiska wg AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków
Lasów	77-09	7/7	Cmentarzysko ciałopalne Ślad osadnictwa	Lużycka	III okres epoki brązu – okres halstaacki Wczesne średniowiecze (faza młodszą) Późne średniowiecze – okres nowożytny	575/Arch/72 z dnia 27.12.1972
Lasów	77-09	14/32	Kościół z cmentarzem		Wybudowany w 1593 roku	[Wpisany do rejestru zabytków pod nr: 1267 z dn. 2.04.1965 r., skreślony z rejestru zabytków decyzją Ministra Kultury nr DOZ-AKR-500-5/04 z dnia 18.11.2004 r.] 277 z 11.05.1951 (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości) 1907 z 12.01.1967 (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości) 1919 z 21.01.1967 (wpisany do rejestru zabytków nieruchomości)
Lasów	77-09	15/34	Pałac			
Pięnsk	76-09	1/2	Kościół z cmentarzem		Średniowiecze – okres nowożytny	
Zarki Średnie	77-10	12/32	Pałac		Wybudowany w 1640 roku	



### III.3.2. System ochrony krajobrazu kulturowego miasta i gminy w dokumentach prawa miejscowego

Zgodnie ze zmianą *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* - wprowadzony w tym opracowaniu system stref ochrony konserwatorskiej został przewidziany do weryfikacji i rozszerzenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W 2008 r. na potrzeby miejscowych planów sporządzone zostało przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk*, w którym wyznaczono spójny dla całej gminy system stref konserwatorskich.

Strefy te będą uwzględniane w sukcesywnie powstających miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Strefy ochrony konserwatorskiej „A” — ścisłej ochrony układu przestrzennego, równoznaczne ze strefą ścisłej ochrony archeologicznej wyznaczone w następujących miejscowościach:

- Bielawa Dolna

Strefę wyznaczono dla reliktyw kościoła z cmentarzem.

- Bielawa Górna

Wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” dla kościoła filialnego wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono miejsce po zabudowaniach plebanii ewangelickiej i zabudowania dawnej szkoły ewangelickiej.

- Dłużyna Dolna

Wyznaczono dwie rozłączne strefy ochrony konserwatorskiej „A”: dla dawnego kościoła wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono dawny cmentarz przykościelny i starszą część cmentarza grzebalnego oraz dla zespołu dworsko-folwarcznego *Albrechtshof*, obecnie zabudowania nr 80.

- Lasów

Wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” dla wpisanych do rejestru zabytków kościoła, dworu, parku i folwarku wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono zagrodę z młynem wodnym oraz zespół kościoła ewangelickiego z zagrodą plebańską i szkołą ewangelicką.

- Pieńsk

Wyznaczona została dla obszaru miasta Pieńsk w granicach uwzględniających jego historyczny rozwój do 1945 r. jak i obecny stan zachowania struktury planistycznej i przestrzennej oraz jako samodzielna enklawa dla terenu cmentarza ewangelickiego przy ul. Żagańskiej.

- Żarka nad Nysą

Wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” dla dawnego dworu i folwarku oraz parku wraz z najbliższym otoczeniem.

- Żarki Średnie

Wyznaczono dwie, rozłączne strefy ochrony konserwatorskiej „A”:

1. Dla kościoła filialnego Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z najbliższym otoczeniem, do którego zaliczono zabudowania dawnej plebanii ewangelickiej oraz zespół dworu w Żarkach Średnich nr 102 z parkiem i folwarkiem.
2. Dla folwarku *Doctorhof* — Żarki Średnie nr 1.

Strefy ochrony konserwatorskiej „W” — ścisłej ochrony stanowiska archeologicznego wskazane dla następujących stanowisk archeologicznych:

- Bielawa Dolna, dla stanowiska na mapie nr 12/11, (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny).
- Dłużyna Dolna, dla stanowiska na mapie nr 9/31, (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny).
- Lasów, dla stanowiska na mapie nr 14/32, (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny), stanowisko wpisane do rejestru zabytków architektury pod nr 1267 z dn. 02.04.1965 r.
- Pieńsk, dla stanowiska na mapie nr 9/1 (zamek, okres późnego średniowiecza).
- Pieńsk, dla stanowiska na mapie nr 1/2 (relikty kościoła z cmentarzem, okres późnego średniowiecza oraz nowożytny).

Strefy ochrony konserwatorskiej „OW” — obserwacji archeologicznej wyznaczone dla następujących miejscowości o średniowiecznej metryce, w granicach najstarszych części nowożytnych siedlisk:

- Bielawa Dolna
- Bielawa Górna
- Dłużyna Dolna
- Lasów
- Pieńsk (wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „OW” — obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce, którą objęto najstarszą część miasta).
- Strzelno
- Żarka nad Nysą
- Żarki Średnie

Strefy „K” — ochrony kształtowanego krajobrazu kulturowego wskazano dla siedlisk wsi wraz z częścią rozłogów pól:

- Bielawa Górna
- Dłużyna Dolna
- Dłużyna Górna
- Lasów
- Strzelno
- Żarka nad Nysą
- Żarki Średnie

Strefy „K” kształtowania krajobrazu kulturowego nie należy traktować jako strefy ochrony konserwatorskiej w rozumieniu ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568, z późniejszymi zmianami). Zatem nie jest wymagane opiniowanie poszczególnych rozwiązań projektowych przez Wojewódzki Urząd

Ochrony Zabytków Delegatura w Jeleniej Górze. Uzgodnienia wymaga, zgodnie z obowiązującymi przepisami, jedynie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który winien rozstrzygać o sposobie i formie nowej zabudowy.

Granice wszystkich wyżej wymienionych stref zostały określone na załączonej do *Studium środowiska kulturowego* mapie gminy w skali 1:10 000 i mapie Pieńsk w skali 1:2 000.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochroną zostają obiekty znajdujące się w wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków oraz powinny zostać objęte ochroną obiekty wskazane w *Studium historyczno-urbanistyczne miasta i gminy Pieńsk* do objęcia gminną ewidencją zabytków. Zasób wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków podlega sukcesywnemu rozpoznaniu i może być aktualizowany. Zmiany te winny być uwzględniane przy kolejnych aktualizacjach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (D. U. z 2003 r. Nr 207, poz. 2016 z późniejszymi zmianami) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków. W szczególności będzie to dotyczyło obszarów objętych strefami konserwatorskimi i obiektów wpisanych do ewidencji zabytków. Dopuszcza się rozbiórkę budowli znajdujących się w ewidencji wojewódzkiej i gminnej, a nie ujętych w rejestrze zabytków, gdy jest to uzasadnione względami technicznymi lub planistycznymi. W tym przypadku inwestor jest zobowiązany uzyskać zgodę właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków i przekazać mu nieodpłatnie stosowną dokumentację.

### III.4. Gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z art. 21. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* "ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Ewidencją zostają objęte zabytki architektury i budownictwa: zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych oraz zabytki archeologiczne. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na Burmistrzu Miasta i Gminy (art. 22 pkt 4 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ewidencja gminna winna podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji etc.), w oparciu o dane dostarczane z WUOZ delegatury w Jeleniej Górze uzupełnianiu o zmiany stanu prawnego – wpis obiektu do rejestru zabytków, nowe ustalenia naukowe, oraz w oparciu o dane WUOZ uzupełnianiu i weryfikacji wykazu stanowisk archeologicznych.

Wojewódzki Konserwator Zabytków ma obowiązek powiadamiania władz gminy o założeniu karty ewidencyjnej zabytku i wprowadzeniu tym samym nowego obiektu do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Na tej podstawie burmistrz uzupełnia gminną ewidencję zabytków.

*Gminna Ewidencja Zabytków dla Miasta i Gminy Pieńsk* sporządzona została w 2006 r. oraz zweryfikowana w 2008 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu. Gminną Ewidencję Zabytków sporządzono w oparciu o rejestr zabytków nieruchomości woj. dolnośląskiego (WUOZ Wrocław), *Studium historyczno urbanistyczne miasta i gminy Pieńsk*, istniejącą dokumentację konserwatorską, zgromadzoną w delegaturze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Jeleniej Górze (karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty adresowe zabytków architektury i budownictwa oraz karty ewidencyjne cmentarzy) oraz wizje terenowe. Opracowanie składa się ze zbioru założonych dla zabytków architektury i budownictwa kart adresowych z fotografiami, oraz z tabelarycznego wykazu stanowisk archeologicznych, dodatkowo zlokalizowanych na mapie 1:10 000.

Miejscowość	Zabytki architektury	Stanowiska archeologiczne
Pieńsk	158	9
Bielawa Dolna	9	18
Bielawa Górna	44	12
Dłużyna Dolna	51	10
Dłużyna Górna	28	27
Lasów	17	15
Stojanów	4	2
Strzelno	11	7
Zarka nad Nysą	16	15

Zarki Srednie	38	11
Razem	375	126

Lista obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków załączona została do niniejszego Programu jako aneks.

Najliczniejszą grupę obiektów architektury i budownictwa ujętych w ewidencji stanowią obiekty mieszkalne, cmentarze i miejsca pocmentarne, obiekty i zespoły sakralne.

Dla potrzeb niniejszego opracowania wykorzystano przede wszystkim aktualizowaną na bieżąco komputerową bazę danych, zarządzaną przez program ArPol, a zawierającą informacje o stanowiskach archeologicznych z obszaru Dolnego Śląska (ROBiDZ we Wrocławiu). Przeprowadzono również kwercendę w archiwum WUOZ we Wrocławiu, Delegatura w Jeleniej Górze.

Aktualizację gminnej ewidencji zabytków w części obejmującej zabytki nieruchome prowadzi Wydział Gospodarki Nieruchomościami i Rolnictwa Urzędu Miasta i Gminy Pieńsk; w części dotyczącej zabytków archeologicznych zakłada się aktualizację przy zmianach *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz sporządzaniu (zmianach) miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w oparciu o bazę ArPol i materiały WUOZ.

Karty gminnej ewidencji zabytków dostępne są na oficjalnej stronie internetowej miasta i gminy Pieńsk.

## IV. Ocena szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk

W oparciu o analizy SWOT przedstawione w *Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Pieńsk* oraz w *Strategii Rozwoju Powiatu Zgorzeleckiego* można sporządzić ocenę szans i zagrożeń dla trwania materialnego dziedzictwa kulturowego miasta i gminy.

Mocne strony miasta i gminy	Słabe strony miasta i gminy
<ul style="list-style-type: none"> <li>• położenie w sąsiedztwie granicy polsko - niemieckiej,</li> <li>• liczne ulgi i udogodnienia dla inwestorów,</li> <li>• uzbrojone tereny nadające się pod działalność gospodarczą położone w mieście,</li> <li>• dobre skomunikowanie gminy przez gęstą sieć drogową oraz linię kolejową łączącą gminę z powiatem i zagranicą,</li> <li>• rozwinięty przemysł szklarski,</li> <li>• wprowadzenie zorganizowanej zbiórki odpadów we wszystkich miejscowościach gminnych,</li> <li>• prężna działalność lokalnych stowarzyszeń i grup kulturalnych,</li> <li>• duże rezerwy oczyszczalni ścieków w Pieńsku,</li> <li>• wysoki stopień zwodociagowania gminy,</li> <li>• wysoki odsetek użytków zielonych w ogólnej strukturze gruntów rolnych,</li> <li>• atrakcyjne komponenty środowiska naturalnego (Bory Dolnośląskie),</li> <li>• występowanie chronionych gatunków roślin i zwierząt,</li> <li>• znaczne pokłady wody, które mogą być wykorzystywane w celach gospodarczych,</li> <li>• duże kompleksy leśne,</li> <li>• duże nakłady piasków i żwirów,</li> <li>• licznie organizowane przez MGOK cykliczne, otwarte imprezy masowe</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• brak kompleksowej informacji o terenach inwestycyjnych,</li> <li>• niewystarczające zainteresowanie inwestycyjne podmiotów zewnętrznych,</li> <li>• niewykorzystane zdolności produkcyjne podmiotów gospodarczych,</li> <li>• wysoki stopień bezrobocia,</li> <li>• brak rozwiązań systemowych na poziomie gminnym wspierających drobną przedsiębiorczość lokalną,</li> <li>• bariera mentalna – niewystarczająca aktywność części mieszkańców w poszukiwaniu dodatkowych źródeł dochodu, zmiany dotychczasowej działalności,</li> <li>• rozdrobnienie i przeludnienie agrarne, niedoinwestowanie gospodarstw rolnych i organizacja rynku rolnego,</li> <li>• brak organizacji gospodarczych rolników,</li> <li>• niska wartość bonitacyjna gleb,</li> <li>• brak systemu oczyszczania ścieków w wielu miejscowościach gminnych,</li> <li>• zły stan nawierzchni wielu dróg na terenie gminy,</li> <li>• brak systemu selektywnej zbiórki odpadów,</li> <li>• brak odpowiedniej bazy sportowej,</li> <li>• brak odpowiedniej bazy turystyczno – noclegowej umożliwiającej wykorzystanie walorów turystyczno – krajobrazowych,</li> </ul>
Szanse miasta i gminy	Zagrożenia miasta i gminy
<ul style="list-style-type: none"> <li>• wzrost gospodarczy w Polsce,</li> <li>• członkostwo w UE: zniesienie istniejących barier handlowych, wzrost znaczenia korytarza transportowego A-4,</li> <li>• perspektywa kolejnych inwestycji - nowe miejsca pracy,</li> <li>• możliwość wykorzystania środków zewnętrznych – funduszy UE dostępnych na restrukturyzację rolnictwa; w szczególności na: rozwój przetwórstwa spożywczego, wsparcie budowy infrastruktury, tworzenie nowych miejsc pracy i pomoc w inwestycjach gospodarczych,</li> <li>• uzbrojenie terenów wiejskich,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wysokie wymagania wobec rolnictwa związane z członkostwem w Unii Europejskiej w okresie przejściowym,</li> <li>• zagrożenia dla przedsiębiorstw działających w otoczeniu rolnictwa związane z obecną sytuacją i perspektywami zmian w rolnictwie,</li> <li>• niewielkie tempo wzrostu inwestycji w gminie,</li> <li>• wzrost bezrobocia,</li> <li>• wzrost zjawisk patologicznych (alkoholizm, narkomania),</li> <li>• dewastacja środowiska naturalnego,</li> <li>• odpływ młodych, wykształconych ludzi z gminy,</li> <li>• stagnacja poziomu uczestnictwa Polaków w turystyce krajowej</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• gospodarcza promocja gminy,</li> <li>• tworzenie nowych miejsc pracy,</li> <li>• skuteczne pozyskiwanie nowych inwestorów przez samorząd gminny,</li> <li>• modernizacja zakładów przemysłowych,</li> <li>• stworzenie samorządowego mechanizmu wspomagania rozwoju lokalnych podmiotów gospodarczych,</li> <li>• wspólne przedsięwzięcia inwestycyjne z przygranicznymi gminami niemieckimi,</li> <li>• dalsza gazyfikacja miasta,</li> <li>• budowa mieszkań komunalnych,</li> <li>• rozwój agroturystyki,</li> <li>• wykorzystanie walorów krajobrazowych i obiektów zabytkowych dla rozwoju funkcji</li> </ul>	
<p><b>oraz szanse bezpośrednio związane z ochroną środowiska kulturowego:</b></p>	<p><b>oraz zagrożenia bezpośrednio związane z ochroną środowiska kulturowego:</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• turystyczne i rekreacyjne wykorzystanie terenów leśnych i nadodrzańskich;</li> <li>• wzrost atrakcyjności turystycznej miasta i gminy;</li> <li>• wzrost aspiracji edukacyjnych i kulturalnych społeczności lokalnych;</li> <li>• wzrost świadomości historycznej;</li> <li>• identyfikacja z miejscem zamieszkania;</li> <li>• uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy;</li> <li>• uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym;</li> <li>• udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków;</li> <li>• finansowanie ze środków gminnych prac konserwatorskich;</li> <li>• możliwości pozyskiwania środków dla regionalnych programów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych UE;</li> <li>• udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• degradacja zabytków;</li> <li>• zbyt wolne tempo rewitalizacji przestrzeni miejskiej i niski poziom estetyki;</li> <li>• brak inwestycji związanych z zagospodarowaniem Odry;</li> <li>• brak Punktu Informacji Turystycznej oraz dostatecznego oznakowania zabytków;</li> <li>• brak udostępniania miejsc atrakcyjnych i obiektów zabytkowych oraz promocji turystycznej miasta;</li> <li>• słaby stopień przygotowania przedsiębiorców do absorpcji zewnętrznych środków finansowych;</li> <li>• niekontrolowana akcja inwestycyjna (w tym budownictwo mieszkalne na obszarach nie związanych z historycznie ukształtowaną siecią osadniczą), w której interes indywidualny przedkłada się ponad dobro i wartości ogólne;</li> <li>• brak sali pamięci - wystawy muzealnej prezentującej historię miasta;</li> <li>• brak powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zastanych zasobów kulturowych.</li> </ul>
<p><b>atuty i stymulanty związane z ochroną środowiska kulturowego w kontekście powiatu zgorzeleckiego:</b></p>	<p><b>Problemy związane z ochroną środowiska kulturowego w kontekście powiatu zgorzeleckiego:</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• założenia parkowe,</li> <li>• niematerialne zasoby naturalne - atrakcyjne krajobrazowo ukształtowanie terenu,</li> <li>• walory lokalizacyjne - lokalizacja w subregionie o atrakcyjnych turystycznie walorach przyrodniczych, krajobrazie i ukształtowaniu terenu,</li> <li>• dziedzictwo kulturowe trzech narodów którego elementy mogą zostać wykorzystane w kreowaniu niektórych form działalności gospodarczej i społecznej,</li> <li>• atuty samorządowe - doświadczenia samorządów powiatu zgorzeleckiego w zakresie pozyskiwania środków budżetowych,</li> <li>• interpersonalne kontakty transgraniczne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• brak jednoznacznie określonego, atrakcyjnego produktu turystycznego powiatu</li> </ul>

<p>mieszkańców powiatu wykorzystywane w działalności społecznej i gospodarczej.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• środowiskowe - obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz współpraca transgraniczna w zakresie środowiska naturalnego.</li> <li>• strumienie finansowe ze źródeł „pomocowych” trafiające obecnie w sposób bezpośredni i pośredni na teren powiatu</li> <li>• różnorodne krajowe i transgraniczne programy o charakterze pomocowym adresowane na teren powiatu zgorzeleckiego</li> </ul>	
<p><b>szanse wewnętrzne i zewnętrzne związane z ochroną środowiska kulturowego w kontekście powiatu zgorzeleckiego:</b></p>	<p><b>zagrożenia zewnętrzne związane z ochroną środowiska kulturowego w kontekście powiatu zgorzeleckiego:</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• wysoka aktywność i doświadczenie władz i administracji samorządowej w pozyskiwaniu środków pozabudżetowych,</li> <li>• współpraca transgraniczna prowadzona przez lokalne organizacje pozarządowe (NGO),</li> <li>• integracja Polski z Unią Europejską – otwarcie rynków zbytu, swobodny przepływ ludzi, usług, towarów i kapitału,</li> <li>• oferta krajowych i transgranicznych (Unia Europejska – fundusze strukturalne, fundusz spójności) tzw. „instytucji i programów pomocowych” dotycząca wsparcia pozamaterialnego i materialnego samorządów, organizacji społecznych i podmiotów gospodarczych,</li> <li>• zainteresowanie turystów przebywających w subregionach ościennych szeroko rozumianą kulturą powiatu zgorzeleckiego,</li> <li>• zainteresowanie turystów przebywających w subregionach ościennych walorami turystycznymi powiatu zgorzeleckiego,</li> <li>• rosnący zagraniczny i krajowy popyt na usługi ekoturystyczne,</li> <li>• rosnący zagraniczny i krajowy popyt na usługi agroturystyczne,</li> <li>• rosnący zagraniczny i krajowy popyt na nowoczesne, niekonwencjonalne usługi turystyczne i paraturystyczne,</li> <li>• rosnący zagraniczny i krajowy popyt na usługi rekreacji weekendowej,</li> <li>• stały wzrost popularności rekreacji rowerowej,</li> <li>• stały wzrost popularności rekreacji konnej,</li> <li>• stała popularność rekreacji pieszej,</li> <li>• stabilny poziom popularności tzw. turystyki nostalgicznej,</li> <li>• wzrost zainteresowania osób poszukujących miejsc na wypoczynek tymi miejscowościami, które posiadają szczególnie bogatą infrastrukturę rekreacyjną i sportową,</li> <li>• koncepcja jednolitego systemu informacji i oznaczeń turystycznych w Polsce,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• czynniki zewnętrzne, które mogą spowodować zanik kultury lokalnej i utratę przez mieszkańców tożsamości terytorialnej,</li> </ul>



## V. Główne problemy związane z opieką nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk.

1. Konieczność podjęcia następujących działań w celu poprawy stanu zachowania gminnych obiektów zabytkowych:
  - zmiana sposobu użytkowania terenu po najstarszym kościele i cmentarzu w Pieńsku - ruiny najstarszej, wzmiankowanej w XIII w., świątyni w Pieńsku (ruina kościoła ewangelickiego, ul. Zgorzelecka - obecnie relikty murów obwodowych czytelne na poziomie gruntu na placu manewrowym pomiędzy garażami, stanowisko archeologiczne nr 1/2, obszar 76-09 [Nr rejestru zabytków 1907 z dn. 12.01.1967 r.]). Pożądanym byłoby upamiętnienie miejsca po kościele oraz uporządkowanie terenu tarasowego cmentarza jako ogólnomiejskiego skweru.
  - rewitalizacja obszaru historycznego centrum Pieńska,
  - rewaloryzacja parku przy ul. Bolesławieckiej w Pieńsku.
2. Konieczność zapewnienia ochrony (w tym ochrony prawnej poprzez wpis do rejestru zabytków bądź poprzez wprowadzenie odpowiednich zapisów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego) ruinom zabytków sakralnych, cmentarzom, miejscom pocmentarnym oraz związanymi z nimi zabytkom ruchomym (epitafia, nagrobki):
  - miejsca po kościołach i cmentarze w Pieńsku, Bielawie Dolnej, Dłużynie Dolnej, Lasowie.
3. Niezadawalający stan zachowania najcenniejszych obiektów zabytkowych na terenie gminy, stanowiących własność prywatną (założenie pałacowe w Lasowie).
4. Brak ochrony prawnej poprzez wpis do rejestru zabytków zabytków architektury oraz zespołów zabytków ruchomych z terenu miasta i gminy Pieńsk stanowiących własność prywatną oraz kościelną (wykaz obiektów wymagających ochrony – patrz strona nr 40)
5. Konieczność weryfikacji wpisu do rejestru zabytków układu urbanistycznego miasta Pieńsk.
6. Konieczność podejmowania działań mających na celu ochronę zabytkowych kompleksów architektury przemysłowej Pieńska jako świadectwa historii i rozwoju regionu – zapobieganie degradacji zespołów oraz poszczególnych obiektów.
7. Konieczność zapewnienia ochrony zabytkowych, cennych krajobrazowo historycznie ukształtowanych przestrzennych układów wiejskich przed niekontrolowanym procesem inwestycyjnym – m.in. poprzez stosowne zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
8. Konieczność rewitalizacji obszarów wiejskich, w tym zespołów dworskich, parków oraz cennych przykładów zabudowy wiejskiej.
9. Brak infrastruktury związanej z turystyką, m.in. wyznaczonych tras zwiedzania miejscowości gminy i miasta – tras spacerowych ze szczególnym uwzględnieniem najcenniejszych zabytków, miejsc po najstarszych zabytkach, zabytków architektury przemysłowej, miejsc pamięci.
10. Brak powszechnej świadomości wśród mieszkańców gminy realnej i potencjalnej wartości zastanych zasobów kulturowych.

## VI. Założenia programowe

### VI.1. Priorytety polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

Nadrzędnym celem polityki gminnej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest ochrona, aktywne zarządzanie materialnym dziedzictwem kulturowym oraz dążenie do materialnej poprawy stanu zabytków, ich odbudowy, adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Realizacja celu nadrzędnego jest możliwa poprzez:

- Planowe, konsekwentne oraz kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków.
- Wspieranie oraz realizowanie regionalnych i lokalnych projektów związanych z ochroną zabytków oraz krajobrazu kulturowego.
- Kompleksową ochronę i świadome kształtowanie dziedzictwa kulturowego (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu.
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miasta i gminy oraz zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, wpływających na rozwój społeczno gospodarczy miasta i gminy.
- Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości i tradycji. Wzrost świadomości historycznej właścicieli zabytków, w ich poczuciu odpowiedzialności za posiadane mienie.

## VI.2. Kierunki działań i zadania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu kulturowego miasta i gminy Pieńsk

### VI.2.1. Kierunki działań oraz zadania związane z opieką nad zabytkami wykraczające poza czteroletni okres obowiązywania niniejszego *Gminnego programu opieki Miasta i Gminy Pieńsk 2009-2013*

- Realizacja zadań z zakresu opieki nad zabytkami wynikających ze *Strategii rozwoju Miasta i Gminy Pieńsk* i *Planu rozwoju lokalnego Miasta i Gminy Pieńsk*.
- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania (m.in. poprzez udzielanie dotacji na remonty obiektów zabytkowych).
- Podejmowanie starań o dofinansowanie prac przy zabytkach miasta z budżetu państwa oraz programów UE.
- Respektowanie wartości historycznych układów przestrzennych oraz uwzględnianie i obejmowanie ochroną wartościowych obiektów i zespołów zabytkowych w planowaniu przestrzennym oraz przy realizacji działań inwestycyjnych gminy.
- Realizacja kierunków polityki przestrzennej wskazanych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- Podejmowanie działań zmierzających do ożywienia i rewitalizacji układu urbanistycznego Pieńska, mających na względzie poprawę jakości i warunków życia oraz jakości przestrzeni publicznej.
- Wspieranie projektów i realizacji mających na celu promowanie walorów środowiska przyrodniczego oraz środowiska kulturowego jako potencjału dla rozwoju turystyki prowadzonej w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
- Monitoring *Gminnego programu ochrony zabytków Gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*.
- Prowadzenie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Udostępnianie i aktualizacja na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miejskiego Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Rozważenie możliwości opracowania publikacji (przewodnika po zabytkach), obejmującej zagadnienia związane z historią miasta i gminy oraz ochroną dziedzictwa kulturowego. Ewentualne umieszczenie tekstu publikacji na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy.
- Udział w tworzeniu i promowanie szlaków turystycznych (są to również działania stymulujące powstawanie nowych miejsc pracy w sektorze usług związanych z turystyką). Zapewnienie o współpracy przy tworzeniu systemu informacji o zabytkach gminy na potrzeby turystyki.
- Wspieranie turystyki kulturowej na terenie gminy poprzez m.in. rozbudowę infrastruktury, rozwój szlaków turystycznych i budowę sieci tras rowerowych.

- Rozważenie możliwości włączenia się władz gminy oraz właścicieli zabytków z terenu gminy w coroczne, tematyczne obchody Europejskich Dni Dziedzictwa (głównym organizatorem jest Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, organizatorem na terenie województwa dolnośląskiego – Muzeum Narodowe we Wrocławiu).
- Promocja obiektów zabytkowych podczas corocznych obchodów Dni Pieńska (organizator - Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury).
- Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, w tym współpraca z jednostkami gminnymi w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

## VI.2.2. Zadania do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Pieńsk 2009-13

- Sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk z uwzględnieniem wyznaczonych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz w *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk* zasad ochrony środowiska kulturowego.
- Zabezpieczenie w corocznie uchwalanych budżetach środków na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach.
- Przyjęcie jako priorytetowych zadań związanych z rewaloryzacją przestrzeni publicznych w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego Pieńska.
- Podejmowanie prac remontowych przy gminnych obiektach ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
- Podjęcie prac projektowych (koordynacja – Wydział Infrastruktury i Rozwoju Urzędu Miasta i Gminy w Pieńsku) związanych z rewaloryzacją zabytkowego parku w Pieńsku – aranżacja związana z funkcją rekreacyjną.
- Podejmowanie prac porządkowych (koordynacja – Wydział Infrastruktury i Rozwoju Urzędu Miasta i Gminy w Pieńsku, zlecenie - ZUK) na dawnych cmentarzach oraz w miarę potrzeb i możliwości prac rewaloryzacyjnych przy obiektach związanych z miejscem cmentarza (ogrodzeń, poszczególnych nagrobków). Tereny cmentarzy wymagają uporządkowania oraz winny pozostać terenami o zagospodarowaniu parkowym. Należy zachować historyczny układ zieleni cmentarza w formie szpalerów i alei; nasadzenia uzupełniać tymi samymi gatunkami. Są to tereny:

teren tarasowego cmentarza przykościelnego w Pieńsku przy ul. Zgorzeleckiej, dawnego cmentarza ewangelickiego przy ul. Żagańskiej w Pieńsku, teren cmentarza w Dłużynie Dolnej, Lasowie.

- Zwrócenie się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z propozycją dokonania weryfikacji oraz jednoznacznego określenia granic wpisu do rejestru zabytków obszaru historycznego układu urbanistycznego miasta. Układ miejski chroniony jest poprzez wpis do rejestru zabytków: *nr rejestru zabytków 609/J z dn. 26.02.1980 r.* Decyzja ta nie precyzuje granic wpisu ani nie posiada stosownego załącznika graficznego określającego granice.
- Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wszczęcie postępowania w sprawie jednoznacznego wskazania obiektu wpisanego do rejestru zabytków jako dom nr 49 w Bielawie Górnej - *nr rejestru zabytków 1890 z dn. 12.01.1967 r. (05.01.1967?)*. Zgodnie z opracowanym w ROBiDZ we Wrocławiu w 2008 r. *Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk* oraz ze sporządzoną również przez ROBiDZ we Wrocławiu *Gminną Ewidencją Zabytków* - obecny dom nr 49 to opuszczony murowany budynek mieszkalny wzniesiony na pocz. XX w., zlokalizowany w sporej odległości na północ od siedliska wsi. W decyzji o wpisie do rejestru zabytków brak określonego właściciela domu, brak również karty ewidencyjnej w zbiorach WKZ i KOBiDZ. Wszystko to uniemożliwia lokalizację budynku.

## **VII. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków**

### **VII.1. Możliwości pozyskania środków finansowych na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego**

W *Programie opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011* wskazane zostały możliwości finansowania niezbędnych prac przy obiektach zabytkowych.

#### **Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa:**

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940).*

Wsparcie finansowe z budżetu państwa pochodzi ze środków:

- Ministerstwa Kultury w ramach Programów Operacyjnych;
- Wojewody Dolnośląskiego, będących w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Budżetu samorządu województwa dolnośląskiego i jednostek samorządu terytorialnego;
- Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów);
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

- Środki Ministerstwa Kultury w ramach Programów Operacyjnych:

#### **I. Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe**

##### **Priorytet 1. „Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych”**

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków, wsparcie działalności muzeów oraz rozwój kolekcji muzealnych. Program obejmuje także zabytki z Polską związane, a znajdujące się poza granicami kraju.

Odbiorcami pomocy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego mogą być jednostki samorządu terytorialnego, państwowe i samorządowe instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, wyższe uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, prywatni właściciele lub posiadacze zabytków w odniesieniu do obiektów przeznaczonych na cele publiczne.

W ramach priorytetu można zgłaszać zadania związane z:

A/ rewitalizacją, rewaloryzacją, konserwacją, renowacją, adaptacją historycznych obiektów i zespołów:

- rewitalizacja historycznych obszarów miejskich,
- rewaloryzacja i konserwacja zabytków romańskich,

- rewaloryzacja zabytkowych cmentarzy,
  - konserwacja zabytków ruchomych (nie wchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów,
  - zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów,
  - rewaloryzacja i konserwacja zabytków budownictwa drewnianego,
- B/ renowacja, ochroną i zachowaniem miejsc pamięci i martyrologii, będących zabytkami.

#### Priorytet 2. „*Rozwój instytucji muzealnych*”

Beneficjentami pomocy mogą być jednostki samorządu terytorialnego, państwowe i samorządowe instytucje kultury, archiwa państwowe, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe;

Dofinansowanie mogą otrzymać zadania:

- zakup dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych,
- zakup starodruków i archiwaliów,
- konserwacja, mikrofilmowanie i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych,
- popularyzowanie wiedzy o nowych technikach konserwacji zabytków ruchomych poprzez organizowanie konferencji, szkoleń i warsztatów,
- dofinansowanie wykonania kopii starodruków i inkunabułów,
- organizowanie wystaw muzealnych, wraz z drukiem katalogów,
- wspieranie działalności edukacyjnej prowadzonej przez muzea (np. konkursy, warsztaty, lekcje muzealne, itp.),
- organizacja konferencji, seminariów i innych spotkań mających na celu wymianę opinii i doświadczeń z zakresu muzealnictwa, archiwistyki i ochrony zabytków oraz dofinansowanie wydawnictw pokonferencyjnych.

#### Priorytet 3. „*Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju*”

Pomoc finansową mogą otrzymać państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe na zadania:

- rewaloryzacja oraz prace remontowe i konserwatorskie w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju,
- rewaloryzacja zabytkowych cmentarzy oraz renowacja, ochrona i zachowanie miejsc pamięci i martyrologii za granicą
- dokumentowanie utraconego i rozproszonego za granicą polskiego dziedzictwa (w tym badania naukowe, kwerendy biblioteczne i archiwalne i inwentaryzacja),
- promowanie badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju,
- upamiętnianie wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju,
- pomoc instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich na Zachodzie oraz innym organizacjom i instytucjom polonijnym lub emigracyjnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego poza granicami kraju.

#### Priorytet 4. „*Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego*”

### II. Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury i

Dziedzictwa Narodowego wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich. Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest umową przyrzeczenia o współfinansowaniu projektów realizowanych ze środków europejskich pod warunkiem ich wyboru do realizacji przez właściwe organy w ramach funduszy strukturalnych, programów wspólnotowych, środków EFTA oraz innych środków europejskich.

Dofinansowanie ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wkładu publicznego (tzw. „wkładu własnego”) dotyczy w szczególności projektów realizowanych w ramach:

- a) Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, działania:
  - 1.3.1 Regionalna infrastruktura edukacyjna.
  - 1.4 Rozwój turystyki i kultury.
  - 1.5 Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego.
  - 3.1 Obszary wiejskie.
  - 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe.
  - 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna.
- b) Sektorowego programu Operacyjnego Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich, działania:
  - 2.3 Odnowa wsi oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego.
- c). Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego,
- d). Inicjatywy Wspólnotowe Interreg III,
- e). Programów Wspólnotowych (m.in. Kultura 2000).

Uprawnieni wnioskodawcy:

- a). państwowe i samorządowe instytucje kultury oraz instytucje filmowe,
- b). jednostki samorządu terytorialnego,
- c). szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne,
- d). Kościoły i związki wyznaniowe,
- e). organizacje pozarządowe.

- Środki z budżetu samorządu Województwa Dolnośląskiego i jednostek samorządu terytorialnego:

Z budżetu samorządu Województwa Dolnośląskiego wspierane są zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z obowiązującą *Ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.), która zobowiązuje organy administracji publicznej do współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 *Ustawy*.

Zasady przyznawania dotacji na realizację zadań publicznych określają przepisy *Ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych* (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104).

W celu racjonalnego wykorzystania środków budżetu województwa na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe, wprowadzono zasady określające procedurę organizowania otwartych konkursów ofert poprzedzających przyznanie dotacji oraz zasady rozliczania. (Uchwała Nr 1637/11/2004 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 sierpnia 2004 r. ze zm. w sprawie Instrukcji postępowania w sprawie wdrażania „Karty Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na Dolnym Śląsku”).



Celem jest wyłonienie i wsparcie projektów na realizację zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji w następujących dziedzinach:

- zadania konserwatorsko-renowacyjne, które wymagają dofinansowania z uwagi na konieczność podjęcia niezbędnych prac ratowniczych,
- renowacja i konserwacja zabytków ruchomych, znajdujących się na terenie Województwa Dolnośląskiego,
- prace konserwatorsko-renowacyjne obiektów nieruchomych, których wsparcie wpłynęłoby na zakończenie całości zadania.

Podmiotami uprawnionymi do złożenia oferty są działające w obszarze kultury:

- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96 z 2003 r. poz. 873),
- osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej lub przez nie nadzorowane.

### **Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z Funduszy Unii Europejskiej**

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest również możliwe ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej:

- poprzez fundusze strukturalne utworzone dla wyrównywania poziomu rozwoju regionów w zjednoczonej Europie, z uwagi na uznanie kultury za jeden z czynników rozwojowych regionów.
- w ramach programów wspólnotowych adresowanych bezpośrednio do sektora kultury (*Kultura 2000*).

Dla ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego za najistotniejszy uznaje się Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, który finansuje m.in. działania związane bezpośrednio z kulturą, a występujący w Zintegrowanym Programie Rozwoju Regionalnego na l. 2004-2006, Sektorowym Programie Operacyjnym „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”, czy też będzie finansował w l. 2007-2013 Program Operacyjny „Infrastruktura i środowisko” oraz Regionalne Programy Operacyjne.

I. Program Operacyjny „Infrastruktura i środowisko”:

Priorytet XII. Kultura i dziedzictwo kulturowe

CEL: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim dla zwiększenia atrakcyjności Polski.

Cel strategiczny priorytetu będzie realizowany poprzez cele szczegółowe:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym.
2. Poprawa stanu infrastruktury kulturalnej o znaczeniu ponadregionalnym oraz zwiększenie dostępu do kultury.

W ramach priorytetu realizowane będą projekty związane przede wszystkim z rozbudową i modernizacją infrastruktury kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym. Zadania z zakresu ochrony i zachowania zabytków nieruchomych o znaczeniu ponadregionalnym obejmą m.in. obiekty wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Wsparcie mają również otrzymać projekty z zakresu ochrony zabytków ruchomych, a także z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych i archiwalnych oraz zasobów wirtualnych muzeów.

W ramach tego priorytetu będą realizowane także zadania z zakresu rozwoju oraz poprawy stanu infrastruktury kultury

Beneficjentami pomocy mogą być:

W ramach projektów dotyczących budowy i rozbudowy infrastruktury:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- instytucje kultury (samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego),
- szkoły i uczelnie artystyczne,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury,

W ramach projektów dotyczących ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- kościelne osoby prawne,
- instytucje kultury (samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego),
- uczelnie publiczne,
- archiwa państwowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury,
- zabytkowa kopalnia soli w Bochni i Wieliczce.

## II. Regionalny Program Operacyjny na lata 2007 – 2013 dla Województwa Dolnośląskiego

### Priorytet 9. Zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury na Dolnym Śląsku

Główny cel: Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności regionu poprzez rozwój, upowszechnianie oraz wykorzystanie potencjału kultury. Wzrost znaczenia roli kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno – gospodarczy, który będzie miał korzystny wpływ na kształtowanie tożsamości regionalnej oraz obrazu Dolnego Śląska jako regionu atrakcyjnego dla mieszkańców, turystów oraz potencjalnych inwestorów.

Wspierane będą wszelkie działania zmierzające do poprawy stanu nieruchomości i ruchomych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a dotyczące m.in. konserwacji, restauracji, renowacji i adaptacji i zastosowania ochrony (technicznej, przeciw włamaniowej i przeciwpożarowej). Dla województwa dolnośląskiego wspierane będą w szczególności obiekty takie jak: rezydencje, obiekty fortyfikacyjne i przemysłowe. Ponadto wspierane będą również działania zmierzające do poprawy obiektów zajmowanych przez instytucje kultury oraz ich wyposażenie w sprzęt do ich prawidłowego funkcjonowania. Jako priorytetowe będą traktowane projekty zmierzające do zapobieżenia degradacji technicznej obiektów kultury oraz ich przebudowa i rozbudowa, szczególnie w zakresie dostępności dla

osób niepełnosprawnych. W celu m.in. realizacji założonego celu wspierane będą również działania z zakresie upowszechniania informacji zarówno o dziedzictwie przeszłości jak i przedsięwzięć instytucji kultury. Dlatego wsparcie uzyskają projekty związane z tworzeniem i upowszechnianiem baz danych dot. twórców, wybitnych dzieł kultury i wydarzeń kulturalnych, digitalizacja i upowszechnianiem istniejących zasobów, szczególnie związanych z zabytkami oraz promowanie form interaktywnych

Beneficjentami pomocy mogą być:

W ramach projektów dotyczących budowy i rozbudowy infrastruktury:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- instytucje kultury (samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego),

W ramach projektów dotyczących ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- instytucje kultury (samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego),
- publiczne szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły, związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną,
- organy administracji rządowej.

Priorytet 8. Wykorzystanie i promocja dolnośląskiego potencjału turystycznego i uzdrowiskowego („Turystyka”).

Główny cel: Wzrost konkurencyjności dolnośląskiej oferty turystycznej na rynku krajowym i międzynarodowym poprzez lepsze wykorzystanie walorów turystycznych regionu. Realizacja priorytetu przyczyni się do wzrostu znaczenia turystyki jako czynnika wpływającego na rozwój społeczno – gospodarczy województwa.

Cały priorytet opiera się na pięciu produktach, tj.:

- Produkt „turystyka uzdrowiskowa”

W myśl tego działania wspierane będą projekty dotyczące m.in. odbudowy i renowacji architektury zdrojowej, rewitalizacji parków (szczególnie zdrojowych) wraz z istniejącymi na ich terenie obiektami kubaturowymi (np. teatry, muszle koncertowe), odbudowy, budowy i rozbudowy oraz wyposażenia pijalni wód

- Produkt „turystyka kulturowa”

W ramach priorytetu wspierane będą zadania dotyczące m.in. dostosowania do potrzeb turystycznych obiektów dziedzictwa kulturowego wraz z ich udostępnieniem dla ruchu turystycznego, rozwoju infrastruktury, tj. np.: punkty widokowe, publiczne miejsca noclegowe zlokalizowane w otoczeniu szlaków tematycznych (np.: szlak cysterski, szlak zamków piastowskich, etc) oraz wspierane będą przedsięwzięcia promocyjne i kampanie informacyjne propagujące dolnośląskie dziedzictwo kulturowe oraz imprezy, wydarzenia kulturalne i artystyczne o znaczeniu, co najmniej, regionalnym.

O środki finansowe będą mogli ubiegać się następujące podmioty:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,

- regionalne i lokalne organizacje turystyczne nie działające w celu osiągnięcia zysku,
- samorządowe instytucje kultury,
- publiczne szkoły wyższe,
- kościoły, związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną,
- podmioty, w których udział większościowy – ponad 50% akcji, udziałów itp. posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki, porozumienia i stowarzyszenia,
- organizacje pozarządowe.

### III. Programy Operacyjne Współpracy Transgranicznej.

#### IV. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich *Odnowa i rozwój wsi.*

Działanie: *Odnowa i rozwój wsi.*

Działanie będzie wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich. W ramach programu dofinansowaniu podlegać będą m.in.

- remont, przebudowa i wyposażenie obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne lub sportowe, w tym obiektów zabytkowych,
- remont, przebudowa i wyposażenie obiektów służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa kulturowego, tradycji, sztuki lub kultury.

Wnioskodawcą może być gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, kościół lub związek wyznaniowy, organizacja pozarządowa.

#### **Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze strony fundacji wspierających rozwój lokalny:**

- Fundacja Wspomagania Wsi.

- Program *Kultura Bliska* - udział w konkursie polega na zgłoszeniu projektu, którego istotą będzie troska o zasoby kultury lokalnej. Projekt może być realizowany w miejscowościach do 6 000 mieszkańców.
- Program *Środowisko naturalne naszą szansą* – działania podejmowane w ramach projektu mają tworzyć lub przyczyniać się do tworzenia nowych miejsc pracy lub/i nowych możliwości pozyskiwania nowych dochodów przez mieszkańców.
- Program *Nasza wieś naszą szansą* – celem projektu jest aktywizacja społeczna i gospodarcza mieszkańców wsi i małych miasteczek.

- Fundacja Grupy Telekomunikacji Polskiej

- Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi

Jednym z celów funduszu jest finansowe wspieranie przedsięwzięć na rzecz terenów w wiejskich podejmowanych przez organizacje pozarządowe oraz wspieranie działań organizacji pozarządowych, ubiegających się o dofinansowanie projektów na rzecz terenów

wiejskich ze środków Unii Europejskiej, w tym finansowanie wymaganego wkładu własnego.

Wśród dofinansowywanych zadań jest zachowanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego oraz kreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej na terenach wiejskich, w tym w szczególności ochronę i zachowanie obiektów o znaczeniu symbolicznym dla kultury oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą.

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami zawarte są na podanych poniżej stronach internetowych (informacja aktualna na koniec kwietnia 2009).

- Informacje na temat programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” dostępne są na stronie internetowej [www.mkidn.gov.pl](http://www.mkidn.gov.pl)
- Informacje na temat programu operacyjnego „Dziedzictwo Kulturowe” dostępne są na stronie internetowej [www.mkidn.gov.pl](http://www.mkidn.gov.pl)
- Informacje na temat programu operacyjnego „Fundusz Wymiany Kulturalnej” dostępne są na stronie internetowej [www.mkidn.gov.pl](http://www.mkidn.gov.pl)
- Informacje na temat programu operacyjnego „Kultura 2007- 2013”, znajdują się na stronie internetowej [www.mkidn.gov.pl](http://www.mkidn.gov.pl)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna Gospodarka”, projektu nr 6.4. *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym* dostępne są na stronie internetowej [www.interreg.gov.pl](http://www.interreg.gov.pl)
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne Programy Operacyjne” dostępne są na stronie internetowej [www.interreg.gov.pl](http://www.interreg.gov.pl)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” dostępne są na stronie internetowej [www.minrol.gov.pl](http://www.minrol.gov.pl)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał Ludzki” dostępne są na stronie internetowej [www.mrr.gov.pl](http://www.mrr.gov.pl)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” dostępne są na stronie internetowej [www.mrr.gov.pl](http://www.mrr.gov.pl)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska Współpraca Terytorialna” dostępne są na stronie internetowej [www.mrr.gov.pl](http://www.mrr.gov.pl)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla Organizacji Pozarządowych” znajduje się na stronie internetowej [www.funduszngo.pl](http://www.funduszngo.pl)
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym znajdują się na stronie internetowej [www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa\\_ppp.php](http://www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php)

VII.2. Inwestycje prowadzone przez Gminę związane z ochroną zabytków, których właścicielem jest Gmina, zabytków leżących na terenie miasta i gminy Pieńsk oraz związane z konserwacją zieleni zabytkowej

1. W corocznie uchwalanych budżetach miasta uwzględniane są wydatki gminy na zadania związane z ochroną zabytków, w tym na prace w obszarach objętych ochroną konserwatorską.

**ZESTAWIENIE PRAC DOKUMENTACYJNYCH I PROJEKTOWYCH  
ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ ZABYTKÓW WYKONANYCH Z BUDŻETU  
GMINY W LATACH 2006-2009 (źródło: UMiG Pieńsk)**

<b>Rok</b>	<b>Prace dokumentacyjne, projektowe i inne</b>
2006	<i>Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Pieńsk (zamieszczona na oficjalnej stronie internetowej urzędu)</i>
2007	<i>Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Pieńsk</i>
2008	<i>Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Pieńsk Pieńsk – deptak, latarnie – dokumentacja projektowa Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta Pieńsk Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk – I etap</i>
2009	<i>Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk – II etap</i>

2. W okresie czteroletnim obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami* przewiduje się prowadzenie prac remontowych przy obiektach zabytkowych. Jako priorytetowe uznaje się wykonanie następujących zadań inwestycyjnych:

- kontynuacja prac rewaloryzacyjnych przestrzeni publicznych w obrębie historycznego śródmieścia Pieńska,
- opracowanie dokumentacji projektowej rewitalizacji terenu zabytkowego parku przy ul. Bolesławieckiej.

3. Zgodnie z Uchwałą XXVII/152/08 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie uchwalenia budżetu miasta i gminy Pieńsk na rok 2009 r. zaplanowano następujące zadania związane z ochroną zabytków (załącznik 13 do Uchwały):

- renowacja elewacji zewnętrznej budynku Szkoły Podstawowej nr 1 w Pieńsku (obiekt ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków) – 200 000 zł.

- odnowa wnętrza budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Pieńsku (obiekt ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków) – 1 500 000 zł.

Jest to zadanie realizowane w ramach funduszu UE: „EWT - Europejska Wspólnota Terytorialna. Program Współpracy Transgranicznej Saksonia – Polska 2007-2011; oś priorytetowa 2 – Transgraniczna Integracja Społeczna: Kultura i Sztuka; Działanie wsparcia 2.

Wartość całkowita zadania – 1 500 000

Środki z budżetu krajowego – 225 000

Środki z budżetu UE – 1 275 000

**ZADANIA ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW ORAZ DZIAŁANIA NA  
OBSZARACH OBJĘTYCH OCHRONĄ KONSERWATORSKĄ PLANOWANE W  
WIELOLETNICH PLANACH INWESTYCYJNYCH**  
(źródło: UMiG Pieńsk, załącznik nr 14 do Uchwały Nr XXVII/152/08 Rady Miejskiej w  
Pieńsku z dnia 30.12.2008 r.)

opis zadania	lata			
	2009	2010	2011	2012
Renowacja elewacji zewnętrznej budynku Szkoły Podstawowej nr 1 w Pieńsku	200 000		500 000	500 000

/w złotych/

3. Przy sprzedaży obiektów zabytkowych należących do gminy stosuje się dozwolone prawem zniżki.

4. Zadania, które pośrednio mają wpływ na poprawę stanu środowiska kulturowego gminy:

- działania zmierzające do poprawy infrastruktury w obszarze historycznego centrum Pieńska. Zadania takie jak budowa sieci sanitarnej czy poprawa infrastruktury drogowej (chodniki, nowe nawierzchnie, ścieżki rowerowe) związane są bezpośrednio z rehabilitacją obszaru śródmiejskiego.
- na obszarach wiejskich - zadania związane z poprawą infrastruktury na terenie gminy.
- Realizacja *Planu usuwania wyrobów zawierających azbest na terenie miasta i gminy Pieńsk* przyjętego Uchwałą Nr XXVII/154/08 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 grudnia 2008 r. - wśród wytypowanych obiektów znajdują się obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji oraz obiekty położone na obszarze wpisanym do rejestru zabytków (miasto Pieńsk) i w obszarach ochrony konserwatorskiej chronionych na mocy ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

### VII.3. Dotacje z budżetu miasta i gminy Pieńsk na prace konserwatorskie przy zabytkach

Zgodnie z Uchwałą Nr XLII/254/06 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków w corocznie uchwalanych budżetach gminy rezerwowane są środki na realizację w/w uchwały.

Dotychczas zrealizowane uchwały:

1. W 2006 r. – udzielono dotacji w wysokości 12 000 zł.

Uchwałą Nr II/7/06 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 30 listopada 2006 r. w sprawie udzielenia dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku udzielono rzymskokatolickiej parafii p.w. Narodzenia NMP w Jędrzychowicach dotacji w kwocie 12 000 na **dofinansowanie wykonania elewacji zewnętrznej budynku kościoła filialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Żarkach Średnich** w zakresie: zbitcie starego tynku i wykonanie nowego – wapiennego – oraz pomalowanie ścian zewnętrznych; stolarka drzwiowa i okienna polakierowana, elementy kamienne z piaskowca oczyszczone i wyeksponowane z powierzchni elewacji, instalacja odgromowa.

2. W 2007 r. – udzielono dotacji w wysokości 25 000 zł.

Uchwałą Nr VI/45/07 Rady Miejskiej w Pieńsku z dnia 27 kwietnia 2007 r. w sprawie udzielenia dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku udzielono rzymskokatolickiej parafii p.w. Św. Franciszka z Asyżu w Pieńsku dotacji w kwocie 25 000 na **dofinansowanie wykonania elewacji zewnętrznej budynku kościoła parafialnego p.w. Św. Franciszka z Asyżu w Pieńsku** w zakresie: oczyszczenia elewacji, usunięcia zniszczonych fragmentów elewacji, uzupełnienia braków w elewacji, wykonania spoinowania cegieł, zabezpieczenia powierzchni elewacji powłokami ochronnymi hydrofobowymi.

3. W 2009 – przewidziano udzielenie dotacji łącznie w wysokości 10 000 zł.

Złożone zostały następujące wnioski:

- Parafia rzymskokatolicka p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Jędrzychowicach - w sprawie udzielenia dotacji na realizację prac remontowych przy kościele filialnym p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Żarkach Średnich. Wymiana rynien dachowych z obróbką blacharską dachu kościoła – 10 000 zł.
- Parafia rzymskokatolicka p.w. Św. Franciszka z Asyżu w Pieńsku – w sprawie dotacji na realizację zadania związanego z monitoringiem kościoła wraz z całym wyposażeniem zewnętrznym i terenem przyległym – 10 000 zł.



## **VIII. Monitoring *Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2009-2013***

Zgodnie z zapisami ustawowymi Burmistrz Miasta i Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawiane radzie gminy.

Dla potrzeb dokonania oceny stopnia realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych celów określonych w niniejszym *Programie*:

- Sprawozdanie z wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Pieńsk 2009-2013*.
- Ocena efektywności działań na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz związanych z opieką nad zabytkami w uwzględnionych w niniejszym *Programie* działaniach ciągłych, wykraczających poza czteroletni okres obowiązywania niniejszego *Programu*.

Realizacja zadań inwestycyjnych uzależniona będzie w szczególności od przyjmowanych przez Radę Miasta i Gminy uchwał budżetowych.

**Uchwała Nr XLII/254/06  
Rady Miejskiej w Pieńsku  
Z dnia 30 czerwca 2006 r.**

(opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego nr 146 z 2006 r.)

**w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.**

*Na podstawie art. 18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) i art. 176 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104 z późn. zm.)*

**Rada Miejska w Pieńsku uchwala, co następuje:**

§ 1.

1. Z budżetu Gminy Pieńsk mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków znajdującym się na stałe na obszarze Gminy Pieńsk, jeżeli:
  - 1) obiekt znajduje się w złym stanie technicznym,
  - 2) obiekt posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla Gminy Pieńsk..
2. Dotacja może być udzielona każdemu, kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, o którym mowa w ust.1.
3. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w ust. 1, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.
4. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:
  - 1) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
  - 2) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
  - 3) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
  - 4) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
  - 5) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności.

## § 2.

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 25% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1.

2. Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1., nie może zostać udzielona:

- 1) jeżeli nakłady konieczne na te prace lub roboty w 100% są finansowane z dotacji pochodzących z innych źródeł,
- 2) jeżeli łączna kwota dotacji udzielonych przez Gminę Pieńsk i inne uprawnione organy przekroczyła wysokość 100% nakładów koniecznych na te prace lub roboty.

## § 3.

1. Ubiegający się o dotację winien złożyć wniosek o dotację wraz z następującymi załącznikami:

- 1) decyzją o wpisie do rejestru zabytków obiektu, którego dotyczą prace lub roboty,
- 2) fotograficzną dokumentację zabytku,
- 3) tytułem prawnym potwierdzającym prawo wnioskodawcy do władania zabytkiem,
- 4) decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu zezwalającą na przeprowadzenie prac lub robót oraz projektem i pozwoleniem na budowę, gdy wniosek dotyczy prac lub robót przy zabytku nieruchomym lub programem prac, gdy wniosek dotyczy prac przy zabytku ruchomym,
- 5) harmonogramem i kosztorysem przewidywanych prac lub robót budowlanych ze wskazaniem źródeł ich finansowania,
- 6) informacją o środkach publicznych przyznanych z innych źródeł na te same prace lub roboty budowlane przy zabytku oraz informację o wystąpieniu o takie środki złożonym do innych podmiotów,
- 7) wykazem prac lub robót budowlanych wykonanych przy danym zabytku w okresie 3 lat poprzedzających w okresie poprzedzającym dzień złożenia wniosku z podaniem łącznej wysokości nakładów, w tym wysokości i źródeł dofinansowania otrzymanego ze środków publicznych.

2. Wzór wniosku o udzielenie dotacji stanowi załącznik nr 1 do uchwały.

## § 4.

1. Wnioski o dotację składa się Burmistrzowi Miasta i Gminy Pieńsk w terminie do dnia 20 października każdego roku na następny rok budżetowy.

2. Termin, o którym mowa w ust. 1, nie ma zastosowania w przypadku ubiegania się o dotację na prace interwencyjne wynikające z zagrożenia zabytku.

3. Wnioski nie kompletne nie będą rozpatrywane.

## § 5.

1. Dotację przyznaje Rada Miejska w Pieńsku na wniosek Burmistrza Miasta.

2. Uchwała Rady Miejskiej w Pieńsku określa nazwę otrzymującego dotację, prace lub roboty, na wykonanie których przyznano dotację oraz kwotę dotacji do przekazania w roku budżetowym.

3. Przy ustalaniu wysokości przyznawanych dotacji Rada Miejska w Pieńsku uwzględnia kwotę zaplanowaną na ten cel w budżecie Gminy Pieńsk.

4. Uchwałę, o której mowa w ust. 2, ogłasza się w Biuletynie Informacji Publicznej oraz na tablicach ogłoszeń Urzędu Miejskiego w Pieńsku.

#### § 6.

Przekazanie dotacji następuje na podstawie umowy określającej w szczególności:

- 1) opis prac lub robót i termin ich wykonania,
- 2) kwotę dotacji i tryb jej płatności uzależniony od wyniku każdorazowej kontroli postępu prac lub robót i rozliczenia tych wydatków,
- 3) sposób i termin rozliczenia udzielonej dotacji oraz zasady zwrotu niewykorzystanej kwoty dotacji,
- 4) pouczenie o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych przy wydatkowaniu otrzymanej kwoty.
- 5) zobowiązanie ubiegającego się o dotację do poddania się pełnej kontroli w zakresie należącego wykonania prac lub robót, w tym udostępnienia niezbędnej dokumentacji,
- 6) zasady zwrotu niewykorzystanej części dotacji.

#### § 7.

1. Podstawą rozliczenia dotacji jest komisyjny odbiór wykonanych prac lub robót z udziałem przedstawicieli Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu oraz pracownika Urzędu Miejskiego w Pieńsku odpowiedzialnego za zabytki.

2. W celu rozliczenia dotacji składa się sprawozdanie z wykonania prac lub robót Burmistrzowi Miasta i Gminy Pieńsk.

3. Wzór sprawozdania, o którym mowa w ust. 2, stanowi załącznik nr 2 do uchwały.

#### § 8.

W przypadku stwierdzenia wykorzystania dotacji niezgodnie z umową, w tym nie przedstawienia rozliczenia w terminie określonym w umowie, nieterminowego zwrotu niewykorzystanej części dotacji, podania nieprawidłowych lub niepełnych informacji, o których mowa w § 3 ust. 1, wykonujący prace lub roboty traci prawo do ubiegania się o dotację z budżetu Gminy Pieńsk na okres kolejnych pięciu lat.

#### § 9.

Pracownik odpowiedzialny za zabytki prowadzi wykaz udzielonych dotacji oraz informuje inne organy uprawnione do udzielania dotacji o dotacjach przyznanych przez Radę Miejską w Pieńsku.

#### § 10.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Pieńsk.

#### § 11.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

## Aneks. Wykaz obiektów objętych wojewódzką i gminną ewidencją zabytków oraz proponowanych do objęcia gminną ewidencją zabytków.

(W tekście przekreśleniem oznaczono budynki ujęte w ewidencji w 2006 roku, które podczas weryfikacji terenowej w 2008 roku uznano za pozbawione cech stylowych w wyniku dokonanych przebudów)

### **PIEŃSK**

Układ urbanistyczny miasta chroniony jest poprzez wpis do rejestru zabytków decyzją *nr rejestru zabytków 609/J z dn. 26.02.1980 r.* Decyzja ta nie precyzuje granic wpisu ani nie posiada stosownego załącznika graficznego określającego granice. Postuluje się, aby burmistrz wystąpił do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków o określenie granic wpisu.

#### **Budowle sakralne**

Rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. św. Franciszka z Asyżu, ul. K. Świerczewskiego 37. *Nr rejestru zabytków 5/A/00 z dn. 03.02.2000 r.*

Ruina kościoła ewangelickiego, ul. Zgorzelecka (obecnie relikty murów obwodowych czytelne na poziomie gruntu). *Nr rejestru zabytków 1907 z dn. 12.01.1967 r.*

#### **ul. Stefana Batorego**

ul. Stefana Batorego 1 – dom mieszkalny, mur., ok. 1890 r.  
ul. Stefana Batorego 6 – dom mieszkalny, mur., ok. 1890 r.  
~~ul. Stefana Batorego 24 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.~~  
ul. Stefana Batorego 33 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.

#### **ul. Bolesławiecka**

ul. Bolesławiecka – park miejski, założony ok. 1870 na terenie dawnego wyrobiska gliny, nasadzenia nowych gatunków w 1911 r. *Nr rejestru zabytków 1326/J z dn. 19.12.1997 r.*

ul. Bolesławiecka 5 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Bolesławiecka 6 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Bolesławiecka 7 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Bolesławiecka 7 b – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Bolesławiecka 9 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Bolesławiecka 12 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Bolesławiecka 18 – dom mieszkalny, ob. Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pieńsku, mur., pocz. XX w.  
ul. Bolesławiecka 20 – dom mieszkalny, mur., ok. 1905 r.  
~~ul. Bolesławiecka 25 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.~~  
ul. Bolesławiecka 30 – dom mieszkalny, mur., ok. 1920 r.  
ul. Bolesławiecka obok domu nr 30 – wieża ciśnień, mur., 1920 r.  
ul. Bolesławiecka 37 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Bolesławiecka 39 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Bolesławiecka 43 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Bolesławiecka 45 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Bolesławiecka 49 – dom mieszkalny, Przedszkole i Żłobek nr 1, mur., ok. 1915 r.  
ul. Bolesławiecka 51 a – dom mieszkalny, mur., ok. 1920 r.  
ul. Bolesławiecka 53 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Bolesławiecka 55 – dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.  
ul. Bolesławiecka 57 – dom mieszkalny, mur., ok. 1915 r.

#### **ul. Jana Henryka Dąbrowskiego**

- ul. J. H. Dąbrowskiego 26 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 39 a - budynek pomocniczy przy willi właściciela huty, obecnie dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.
- ul. J. H. Dąbrowskiego – ogród z pergolą, otoczony ogrodzeniem przy dawnej willi właściciela huty, obecnie miejski skwer obok posesji nr 39a.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 41 - gołębnik, drewn., ok. 1910 r.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 46 (48 na mapie) – willa, obecnie Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, mur., ok. 1910 r.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 48 – budynek produkcyjny, ob. magazyn Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, mur., ok. 1910 r.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 47 – willa, mur., ok. 1910 r.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 50 – willa, mur., pocz. XX w.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 50 - altana w ogrodzie willi, drew., pocz. XX w.
- ul. J. H. Dąbrowskiego 64 – dawny szpital, obecnie przychodnia NFZ, mur., k. XIX w., przebudowa ok. 1907 r.

ul. J. H. Dąbrowskiego 44 Huta Szkła „Lucyna”, zakład „Nysa”

*Obiekty uszeregowane zgodnie z wpisem do rejestru zabytków nr 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.:*

1. Budynek administracji, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
2. Magazyn, mur., 1920, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
3. Budynek administracyjny II, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
4. Zestawiarnia pieca III, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
5. Hala pieca III, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
6. Hala odprężarek, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
7. Zestawiarnia, mur., 1908, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
8. Magazyn, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
9. Donicarnia, ob. budynek socjalny, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
10. Hala pieca II, mur., 1919, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
11. Hala wanny, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
12. Blacharnia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
13. Opękarnia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
14. Magazyn, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
15. Ślusarnia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
16. Szlifiernia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
17. Sortownia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
18. Pakownia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
19. Kartonazownia, mur., 1919, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
20. Formiarnia, mur., 1915, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
21. Wieża ciśniowa, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
22. Malarnia, mur., 1920, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
23. Garaż, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
24. Kwasiarnia, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
25. Formiarnia, mur., 1910, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
26. Zestawiarnia, mur., 1919, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
27. Budynek przy piecu III, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
28. Magazyn, mur., 1905, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
29. Przychodnia przyzakładowa, mur., 1900, przebud. po 1945, nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
30. Willa, ob. żłobek, mur., 1930 r., nr rej. 87/A/1-30 z dnia 08.05.2002 r.
31. Stacja trafo, mur., 1920

ul. J. H. Dąbrowskiego, trafostacja

## **ul. Długa**

ul. Długa 1 – zabudowania dawnej fabryki z rampą kolejową (tory rozebrane), ok. 1920 r.

## **ul. 8 Dywizji Wojska Polskiego**

ul. 8 Dywizji Wojska Polskiego 7 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. 8 Dywizji Wojska Polskiego 9 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.

### **ul. Fabryczna**

ul. Fabryczna 11 – willa, mur., ok. 1910 r.  
ul. Fabryczna 12 – dom mieszkalny, mur., 3 ćw. XIX w.

### **ul. Kolejowa**

ul. Kolejowa 1 – stacja kolejowa Pieńsk, budynek dworca, mur., ok. 1905 r.  
rogatka kolejowa, mur., 4 ćw. XIX w. (przy ul. J. H. Dąbrowskiego),  
ul. Kolejowa 6 – dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.  
ul. Kolejowa 8 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Kolejowa 10 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Kolejowa 12 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Kolejowa 14 – dom mieszkalny, mur., szach., ok. 1910 r.

### **ul. Marii Konopnickiej**

ul. M. Konopnickiej 1 – dom mieszkalny, mur., ok. 1920 r.  
ul. M. Konopnickiej 2-4 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. M. Konopnickiej 3-5 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. M. Konopnickiej 6-8 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r., przed 2006 r.  
ul. M. Konopnickiej 7-9 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. M. Konopnickiej 10-12 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. M. Konopnickiej 11 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.  
ul. M. Konopnickiej 14-16 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. M. Konopnickiej 18 – dom mieszkalny, mur., ok. 1920 r.

### **ul. Tadeusza Kościuszki**

ul. T. Kościuszki 6 – dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.  
ul. T. Kościuszki 8 – dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.  
ul. T. Kościuszki 9 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. T. Kościuszki 10 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.  
ul. T. Kościuszki 11 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. T. Kościuszki 12 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.  
ul. T. Kościuszki 33 – dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.

Huta Szkła „Lucyna II”, zakład „Ewa”, ul. T. Kościuszki 16/18:

1. Budynek hali wannowej W-1E/6, 1887/1935 r.
2. Kompleks hali wannowej W-5, ok. 1910 r. (hala wanny, hala odprężarek, budynek warsztatów)
3. Magazyn wyrobów gotowych, ok. 1910 r.

Huta Szkła „Lużyce”, ob. HEYD F.F.S. Fabryka Form Szklarskich spółka z o.o., ul. T. Kościuszki 39:

- Budynek produkcyjny, obecnie mieszkalny, ok. 1915 r.
- Ślusarnia, mur., 1905 r.
- Sprężarkarnia, mur., 4 ćw. XIX w.

### **ul. Łużycka**

ul. Łużycka 3 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Łużycka 5 – dom mieszkalny, mur., 1842 r.  
ul. Łużycka 11 – budynek mieszkalny w zespole dawnej papierni, ob. zakłady „Yesta” – Produkcja opakowań i tektury falistej”, mur., ok. 1880 r.

### **ul. Adama Mickiewicza**

ul. A. Mickiewicza 4 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.

### **ul. Młyńska**

ul. Młyńska 2, dom mieszkalny w zespole młyna *Nieder Mühle*, ok. poł. XIX w.

#### **ul. Marcelego Nowotki**

ul. M. Nowotki 4 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.

#### **ul. Partyzantów**

ul. Partyzantów 5 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Partyzantów 7 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Partyzantów 16 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Partyzantów 20 – dom mieszkalny, mur., ok. 1920 r.  
ul. Partyzantów 26 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.  
ul. Partyzantów 28 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.  
ul. Partyzantów 30 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.  
ul. Partyzantów 26-30 – budynek gospodarczy, mur., ok. 1930 r.

#### **ul. Polna**

ul. Polna 4 – dom zarządcy folwarku, mur., ok. 1910 r.

#### **ul. Przejazdowa**

ul. Przejazdowa 1-3 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. Przejazdowa 2-4 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. Przejazdowa 10-12 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. Przejazdowa 17-19 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.  
ul. Przejazdowa 18-20 – dom mieszkalny, mur., ok. 1925 r.

#### **ul. Robotnicza**

ul. Robotnicza 1-2 – dom mieszkalny, mur., ok. 1905 r.  
ul. Robotnicza 3-4 – dom mieszkalny, mur., ok. 1905 r.  
ul. Robotnicza 5-6 – dom mieszkalny, mur., ok. 1905 r.  
ul. Robotnicza 7-8 – dom mieszkalny, mur., ok. 1905 r.

#### **ul. Rzeczna**

ul. Rzeczna 2, przepompownia wody, mur., ok. 1920 r.  
ul. Rzeczna, trafostacja przy przepompowni wody, ok. 1920 r.

#### **ul. Stanisława Staszica**

ul. S. Staszica 10 – willa, mur., ok. 1910 r.  
ul. S. Staszica 11 – willa, mur., ok. 1910 r.  
ul. S. Staszica 13 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910.

#### **ul. Strumykowa**

ul. Strumykowa 4 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.

#### **ul. Szkolna**

ul. Szkolna 1 – Szkoła Podstawowa nr 1 im. Żołnierzy Września, mur., k. XIX w. (jako szkoła ewangelicka),  
rozbud. ok. 1910, ok. 1930 (sala gimnastyczna).  
ul. Szkolna 10 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Szkolna 12 – dom mieszkalny, mur., ok. 1930 r.

#### **ul. Karola Świerczewskiego**



ul. K. Świerczewskiego 5 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 7 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 10 – dom mieszkalny, mur., pocz. XX w.  
ul. K. Świerczewskiego 11 – dom mieszkalny, mur., 3 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 13 – dom mieszkalny, mur., 3 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 14 – dom mieszkalny, obecnie poczta, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 17 – dom mieszkalny, mur., 3 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 20 – dom mieszkalny, mur., 3 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 22 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 23 – Dom Kultury, mur., ok. 1920 r.  
ul. K. Świerczewskiego 24 – dom mieszkalny, mur., 3 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 24a – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 27 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. K. Świerczewskiego 35 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. K. Świerczewskiego 47 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.

#### **ul. Ojca Michała Tomaszka**

ul. Ojca Michała Tomaszka 3 – dom mieszkalny, mur., koniec XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 6 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 8 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 9 – dom mieszkalny, mur., koniec XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 12 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 15 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 19 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.  
ul. Ojca Michała Tomaszka 21 – dom mieszkalny, mur., k. XIX w.

#### **ul. Romualda Traugutta**

ul. R. Traugutta 1 – dom mieszkalny, 4 ćw. XIX w.  
ul. R. Traugutta 3 – dom mieszkalny, 4 ćw. XIX w.

#### **ul. Wysoka**

ul. Wysoka 7 – willa, mur., ok. 1920 r.

#### **ul. Zgorzelecka**

ul. Zgorzelecka 5 – dom mieszkalny, 4 ćw. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 7 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Zgorzelecka 23 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 31 – dom mieszkalny, ob. Straż Graniczna, l. 30. XX w.  
ul. Zgorzelecka 39 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Zgorzelecka 43 – szkoła ewangelicka i mieszkanie kantora, ob. dom mieszkalny, mur., ok. poł. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 43 – budynek gospodarczy przy domu, mur., ok. poł. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 46 – dom mieszkalny, mur., 2 ćw. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 56 – budynek mieszkalno-gospodarczy, mur., ok. poł. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 59 – budynek mieszkalno-gospodarczy, mur.-szach., drew., ok. poł. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 69 – dom mieszkalny, mur., ok. 1915 r.  
ul. Zgorzelecka 77 – dom mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 82 – dom mieszkalny, mur., ok. 1910 r.  
ul. Zgorzelecka 87 – budynek mieszkalno-gospodarczy, mur., 2 ćw. XIX w.  
ul. Zgorzelecka 87 – stodoła, szach., 1 poł. XIX w.  
Trafostacja przy ul. Zgorzeleckiej 73

#### **ul. Żagańska**

ul. Żagańska – cmentarz ewangelicki, 1891–1983 r.

## Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M	Nr Ob	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
76-09	1	2	Relikty kościoła z cmentarzem		Średniowiecze-okres nowożytny	1907 z dn. 12.01.1967 (rejestr architektury)	Stanowisko objęto strefą konserwatorską „W” ścisłej ochrony archeologicznej
76-10	5	1	Cmentarzysk o ciałopalne	Łużycka	Okres halszacki		
76-09	9	1	Zamek		Późne średniowiecze		Stanowisko objęto strefą konserwatorską „W” - ścisłej ochrony archeologicznej
76-09	2	3	Grodzisko		Weczesne średniowiecze		
76-10	11	7	Osada		Późne średniowiecze		
76-10	6	2	Cmentarzysk o Ciałopalne	Łużycka	III okres epoki brązu-okres halszacki		BL
76-10	7	3	Nieokreślona	Luboszycka	Okres wpływów rzymskich		BL
76-10	8	4	Nieokreślona				BL
76-10	10	6	Nieokreślona		Średniowiecze		BL

BL — brak lokalizacji na mapie

**BIELAWA DOLNA**

1. Cmentarz ewangelicki, założony przy średniowiecznym kościele, powiększony w XVIII w., zamknięty 7.05.1962; zachowany kamienny graniczny mur cmentarny i miejsce po kościele (budynek wzniesiony w 1775 r. w miejscu spalonej świątyni średniowiecznej, rozebrany po 1945 r.) — stanowisko archeologiczne obszar 75-09 numer 11/12. [WEZ]
2. Szkoła, obecnie budynek mieszkalny nr 16, mur., ok. 1900 r.
3. Dom mieszkalny nr 20, mur., 3 ćw. XIX w.
4. Dom ludowy, ob. restauracja, nr 37, mur., 4 ćw. XIX w.
5. Dom mieszkalny nr 51a, mur., k. XIX w.
6. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 52, mur., k. XIX w.
7. Dom mieszkalny nr 73, mur., 3 ćw. XIX w.
8. Młyn, obecnie dom mieszkalny nr 79, mur., 1800 r., częściowo ruina.
9. Szkoła b. numeru, pd. część wsi, mur., ok. 1920 r., po 1945 stacja WOP, ob. budynek nieużytkowany.

## Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M	Nr Ob	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
75-10	1	1	Ślad osadnictwa		Mezolit		
75-10	3	2	Ślad osadnictwa		Mezolit?		Dawniej numer 2/2
75-09	9	7	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka kamienia Epoka brązu?		Dawniej numer 7/7
75-09	10	8	Osada		Późne średniowiecze XIV wiek		Dawniej numer 8/8
75-09	11	9	Obozowisko? Ślad osadnictwa		Mezolit? Pradzieje		Dawniej numer 9/9
75-09	12	11	Relikty kościoła z cmentarzem		Średniowiecze-okres nowożytny		Stanowisko objęto strefą konserwatorską „W” - ścisłej ochrony

75-09	2	1	Obozowisko?		Neolit?		archeologicznej BL Dawniej 1/1
75-09	4	2	Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka	III okres epoki brązu		BL Dawniej 2/2
75-09	5	3	Grób	Łużycka	III okres epoki brązu		BL Dawniej 3/3
75-09	6	4	Cmentarzysko ciałopalne Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka Łużycka	III-V okres epoki brązu Halsztat		BL Dawniej 4/4
75-09	7	5	Ślad osadnictwa		Neolit		BL Dawniej 5/5
75-09	8	6	Skarb		Średniowiecze XIII wiek		BL Dawniej 6/6

BL — brak lokalizacji na mapie

#### Prędocięce (Toporów) — przysiółek Bielawy Dolnej

Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
74-09	16	4	Obozowisko		Mezolit		Dawniej 4/4
74-09	18	6	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia		Dawniej 6/6
75-09	19	10	Osada		Późne średniowiecze XIV wiek		Dawniej 7/10
74-09	13	1	Cmentarzysko	Łużycka	Epoka brązu-okres halsztacki		BL Dawniej 1/1
74-09	14	2	Osada?	Łużycka	Epoka brązu-okres halsztacki		BL Dawniej 2/2
74-09	15	3	Osada		Średniowiecze		BL Dawniej 3/3

BL — brak lokalizacji na mapie

## BIELAWA GÓRNA

1. Zespół kościoła:
  - a) Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej, mur., wzm. 1346 i 1530, ob. wzn. jako ewangelicki w XVIII w. (poświęcony 1745), remont. pocz. XIX w., 1976 (parafia rzym.-kat. Godziszów z siedzibą w Wykrotach). [WEZ]
  - b) Mur cmentarza przykościelnego, mur., kam.-cegłany, średniowiecze, XVIII, XIX w. [WEZ]
  - c) Cmentarz przykościelny średniowiecze, XVIII, powiększony w kierunku wschodnim w XIX w. [WEZ]
2. Zagroda nr 3
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 3, mur., 4 ćw. XIX w. [WEZ]
  - b) Stodoła nr 3, mur., 1860 r.
3. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 4, mur.-szach., 4 ćw. XIX w.
4. Zagroda nr 6
  - a) Dom mieszkalny nr 6, mur.-szach., pocz. XIX w. [WEZ]
  - b) Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 6, mur., k. XIX w.
  - c) Stodoła I z bramą przejazdową w zagrodzie nr 6, mur., k. XIX w.
  - d) Stodoła II w zagrodzie nr 6, mur., k. XIX w.
5. Zagroda nr 7
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy I w zagrodzie nr 7, mur.-szach., 1 poł. XIX w.
  - b) Dom mieszkalno-gospodarczy II w zagrodzie nr 7, mur., 1889 r.
  - c) Stodoła I w zagrodzie nr 7, mur., 1860 r.
  - d) Stodoła II w zagrodzie nr 7, mur., 1880 r.
6. Zagroda nr 9
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 9, mur., 4 ćw. XIX w.
  - b) Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 9, mur., 4 ćw. XIX w.

- c) Stodoła w zagrodzie nr 9, mur., 4 ćw. XIX w.
- 7. Zagroda nr 10
  - a) Dom mieszkalny nr 10, mur.-szach., k. XIX w.
  - b) Budynek mieszkalno-gospodarczy w zagrodzie nr 10, mur., poł. XIX w.
- 8. Zagroda nr 12
  - a) Dom mieszkalny nr 12, mur., 1880 r.
  - b) Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 12, mur.-szach., k. XIX w.
  - c) Stodoła w zagrodzie nr 12, mur., pocz. XX w.
- 9. Dom mieszkalny nr 14, mur., ok. 1900 r.
- 10. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 17, mur., poł. XIX w.
- 11. Stodoła vis a vis nr 18, mur., ok. 1900 r.
- 12. Obora w zagrodzie nr 20, mur., k. XIX w.
- 13. Stodoła I w zagrodzie nr 20, mur.-szach., k. XIX w.
- 14. Zagroda nr 23
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 23, mur., ok. 1900 r.
  - b) Stodoła w zagrodzie nr 23, mur., 1884 r.
- 15. Zagroda nr 25
  - a) Dom mieszkalny nr 25, mur.-szach., I poł. XIX w. [WEZ]
  - b) Budynek mieszkalno-gospodarczy w zagrodzie nr 25, mur.-szach., I poł. XIX w. [WEZ]
- 16. Zagroda nr 26
  - a) Budynek mieszkalny I w zagrodzie nr 26, mur., XIX/XX w.
  - b) Budynek mieszkalny II w zagrodzie nr 26, mur., XIX/XX w.
  - c) Stodoła w zagrodzie nr 26, mur., XIX/XX w.
- 17. Szkoła, następnie Biblioteka, Klub Rolnika nr 28, mur., I poł. XIX w.
- 18. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 33, mur., ok. 1880 r.
- 19. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 35a, mur.-szach, I poł. XIX w.
- 20. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 36, mur.-szach., I poł. XIX w., rozbud. pocz. XX w.
- 21. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 39, mur.-szach., 1795 r. [WEZ]
- 22. Zagroda nr 45
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy (*Winkel Mühle*) nr 45, mur., 1841 r. [WEZ]
  - b) Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 45, mur., poł. XIX w. [WEZ]
  - c) Stodoła w zagrodzie nr 45, szach., poł. XIX w. [WEZ]
- 23. Dom mieszkalno-gospodarczy (*Feld Mühle*) nr 46, mur., 3 ćw. XIX w.
- 24. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 47, mur.-szach., 3 ćw. XIX w., k. XX w.

**Uwaga:**

Nie jest wyjaśniona kwestia następującego wpisu do rejestru zabytków:

*Bielawa Górna, dom nr 49 wzniesiony w 1715 r. Wpisany do rejestru zabytków pod nr 1890 decyzją z dn. 12.01.1967 (05.01.1967?) r.*

Obecny dom nr 49 to opuszczony murowany budynek mieszkalny wzniesiony na pocz. XX w., zlokalizowany w sporej odległości na północ od siedliska wsi. W decyzji o wpisie do rejestru zabytków brak określonego właściciela domu, brak również karty ewidencyjnej w zbiorach WKZ i KOBiDZ. Wszystko to uniemożliwia lokalizację budynku. Kwestię tę winien rozstrzygnąć w trybie decyzji administracyjnej Wojewódzki Konserwator Zabytków.

**Wykaz stanowisk archeologicznych**

Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-11	1	36	Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka	Epoka brązu		BL
77-11	2	37	Osada		Wczesne średniowiecze		BL
77-11	3	38	Osada		Późne średniowiecze XIII XV wiek		
77-11	4	39	Osada		Późne średniowiecze		
77-11	5	40	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia		
77-11	6	41	Osada		Późne średniowiecze		

77-11	7	42	Osada	Późne średniowiecze
77-11	8	43	Ślad osadnictwa	Pradzieje
77-11	9	44	Osada	Późne średniowiecze okres nowożytny
77-11	10	45	Ślad osadnictwa osada	Epoka kamienia Późne średniowiecze
77-11	11	46	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
77-11	12	47	Ślad osadnictwa Osada	Epoka kamienia Późne średniowiecze

Bl. — brak lokalizacji na mapie

## DŁUŻYNA DOLNA

1. Zespół kościoła ewangelickiego (rozebranego):
  - a) Cmentarz przykościelny, zał. XIV w., zamknięty 1962, odsłonięcie fundamentów neogotyckiego kościoła 2008 r. — stanowisko archeologiczne obszar 77-10 nr stanowiska 9/31.
  - b) Mur cmentarza przykościelnego z budynkiem bramnym i reliktem ściany obwodowej plebanii gdzie wmurowane kamienne epitafia inskrypcyjne i rzeźbiarskie XVI-XVIII w., mur., kam., XIV, XVIII, XIX w., remont i naprawa 2003 r.
2. Mur nowego cmentarza ewangelickiego, obecnie północna część cmentarza katolickiego, mur., 4 ćw. XIX w., zachowane nagrobki ściennie. [WEZ]
3. Zespół dworsko-folwarczny nr 64:
  - a) Dom mieszkalny pracowników folwarku, nr 64, mur., poł. XIX w., pocz. XX w. [WEZ]
  - b) Obora, mur. XIX/XX w.
  - c) Stodoła, mur., poł. XIX w., częściowo ruina.
4. Zespół dworsko-folwarczny nr 80 *Albrechtshof*:
  - a) Dom właściciela folwarku, nr 80d, mur., 1 ćw. XIX w., 3 ćw. XIX w., ok. 1930. [WEZ]
  - b) Oficyna mieszkalna, nr 80c, mur., 4 ćw. XIX w., pocz. XX w. [WEZ]
  - c) Komin — relikwt gorzelni, mur., k. XIX w. [WEZ]
  - d) Obora, wozownia, mieszkanie pracowników i budynek gospodarczy, mur., 4 ćw. XIX w. [WEZ]
  - e) Stodoła, mur., 4 ćw. XIX w. [WEZ]
  - f) Spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w. [WEZ]
5. Zespół dworsko-folwarczny nr 137 *Niedergut*:
  - a) Dom zarządcy dóbr, mur., 3 ćw. XIX w., XX w. [WEZ]

Zabudowa wsi:

6. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 1, mur., 4 ćw. XIX w.
7. Dom mieszkalny nr 3, mur., kam.-ceg., ok. 3 ćw. XIX w.
8. Dom mieszkalny nr 7, mur., ok. poł. XIX w.
9. Zagroda nr 10
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 10, mur.-szach., k. XIX w., remont 2008.
  - b) Budynek gospodarczy przy domu nr 10, szach., k. XIX w., remont 2008.
10. Dom mieszkalny nr 11, mur., 4 ćw. XIX w.
11. Dom mieszkalny nr 14, mur., 1885 r.
12. Dom mieszkalny nr 16, mur., poł. XIX w., remont 2004. [WEZ]
13. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 17, mur., 4 ćw. XIX w.
14. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 18, mur., 3 ćw. XIX w., część gospodarcza rozebrana ok. 2000 r.
15. Zagroda nr 19
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 19, mur.-szach., poł. XIX w., k. XIX w.
  - b) Stodoła przy domu nr 19, mur., k. XIX w.

16. Zagroda nr 20  
 a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 20, mur., mur.-szach., kam., 1 poł. XIX w., otynkowany k. XX w. [WEZ]  
 b) Stodoła przy domu nr 20, mur., k. XIX w.
17. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 22, mur., k. XIX w.
18. Dom mieszkalny nr 23, mur., poł. XIX w.
19. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 30, mur., k. XIX w.
20. Dom mieszkalny nr 33, mur., 1 poł. XIX w.
21. Dom mieszkalny nr 54, mur., ok. 1920 r.
22. Dom mieszkalny nr 79, mur.-szach., 1765 r., gruntownie przebudowany przed 2000. *Nr rejestru zabytków 1899 decyzja z dnia 12.01.1967.* [WEZ]
23. Dom mieszkalny nr 80, mur., ok. 1880 r.
24. Dom mieszkalny nr 80a, mur., ok. 1860 r.
25. Dom mieszkalny nr 83, mur., k. XIX w.
26. Dom mieszkalny i poczta nr 86, mur., k. XIX w.
27. Dom mieszkalny nr 91, mur., ok. poł. XIX w.
28. Dom mieszkalny nr 97, mur.-szach., poł. XIX w., k. XIX w.
29. Zagroda nr 98  
 a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 98, mur., k. XIX w., 1912 r.  
 b) Budynek gospodarczy przy domu nr 98, mur., 1914 r.
30. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 99, mur., kam.-ceg., k. XIX w.
31. Zagroda nr 100  
 a) Dom mieszkalny nr 100, mur., 1886 r.  
 b) Stodoła przy domu nr 100, mur., k. XIX w.
32. Stodoła przy domu nr 108, mur.-szach., poł. XIX w., częściowo rozebrana.
33. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 119, mur., 1841 r., 3 ćw. XIX w.
34. Stodoła przy domu nr 120 (*Vorwerk Holzhof*), mur., k. XIX w.
35. Zagroda nr 134  
 a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 134, mur., k. XIX w.  
 b) Stodoła przy domu nr 134, mur., k. XIX w.
36. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 152, mur.-szach., poł. XIX w., XX w.

#### Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-10	1	7	Ślad osadnictwa		Mezolit		
77-10	2	8	Ślad osadnictwa		Neolit		
77-10	3	9	Ślad osadnictwa		Epoka brązu-okres halsztacki		
77-10	4	10	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze		
77-10	5	11	Ślad osadnictwa		Epoka brązu		
77-10	6	27	Ślad osadnictwa Osada		Okres wpływów rzymskich Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-10	7	28	Osada		Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-10	8	29	Osada		Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-10	2	4	Cmentarzysko		Epoka brązu-okres halsztacki		Dawniej Przesieczany
77-10	9	31	Relikty kościoła z cmentarzem		Średniowiecze-okres nowożytny		Stanowisko objęto strefą konserwatorską „W” – ścisłej ochrony

**DŁUŻYNA GÓRNA**

1. Dom mieszkalny nr 2, mur., k. XIX w.
2. Zagroda nr 11
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 11, mur., 1880 r.
  - b) Stodoła, zagroda nr 11, mur., 1880 r.
3. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 20, mur., 4 ćw. XIX w.
4. Dom mieszkalny nr 21, dawna szkoła ewangelicka, mur., k. XIX w.
5. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 23, mur., 4 ćw. XIX w.
6. Dom mieszkalny nr 25, mur., k. XIX w.
7. Zagroda nr 30
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy nr 30, mur. 4 ćw. XIX w.
  - b) Stodoła, zagroda nr 30, mur., k. XIX w., częściowo ruina.
8. Dom mieszkalny nr 38, mur., ok. 1880 r.
9. Dom mieszkalny nr 57, ob. huta szkła, mur., ok. 1890 r.
10. Zagroda nr 59
  - a) Dom mieszkalny nr 59, mur., 1 poł. XIX w.
  - b) Stodoła nr 59, mur., ok. 1880 r.
  - c) Budynek gospodarczy I, nr 59, XVIII w., ruina.
  - d) Budynek gospodarczy II, nr 59, 4 ćw. XIX w.
11. Zagroda nr 61
  - a) Dom mieszkalny nr 61, mur., 4 ćw. XIX w.
  - b) Stodoła, zagroda nr 61, mur.-szach., 4 ćw. XIX w.
12. Stodoła, zagroda nr 62, szach., 1786, 4 ćw. XIX w.
13. Dom mieszkalny nr 65, mur.-szach., 1 poł. XIX w.
14. Zagroda nr 67
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy, zagroda nr 67, mur., 1807 r. [WEZ]
  - b) Obora, zagroda nr 67, mur., ok. 1880 r.
  - c) Stodoła, zagroda nr 67, mur., 2 poł. XIX w.
15. Zagroda nr 69
  - a) Dom mieszkalny, zagroda nr 69, mur., k. XIX w.
  - b) Stodoła, zagroda nr 69, szach., k. XIX w.
16. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 70, mur., 4 ćw. XIX w.
17. Zagroda nr 71
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy, zagroda nr 71, mur.-szach., poł. XIX w.
  - b) Budynek gospodarczy, zagroda nr 71, mur., 1860 r.
18. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 73, mur., 4 ćw. XIX w.

## Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M	N r O b.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-11	5	5	Ślad osadnictwa Osada		Epoka kamienia Późne średniowiecze		Dawniej Strzelno 3/12
77-11	6	6	Osada		Późne średniowiecze XIII – XV wiek		Dawniej Strzelno 2/11
77-11	7	7	Osada		Późne średniowiecze XIII – XV wiek		Dawniej Strzelno 4/13
77-11	8	8	Osada		Późne średniowiecze – okres nowożytny		
77-11	9	9	Osada		Późne średniowiecze		
77-11	10	10	Osada		Późne średniowiecze – okres nowożytny		
77-11	11	11	Ślad osadnictwa	Kultura amfor kulistych?	Neolit Późne średniowiecze		

			Osada				
77-11	12	1	Osada			Późne średniowiecze – okres nowożytny	
		2					
77-11	13	1	Osada			Późne średniowiecze – okres nowożytny	
		3					
77-11	14	1	Osada			Późne średniowiecze – okres nowożytny	
		4					
77-11	15	1	Osada			Późne średniowiecze – okres nowożytny	
		5					
77-11	16	1	Osada			Późne średniowiecze	
		6					
77-11	17	1	Ślad osadnictwa			Pradzieje Późne średniowiecze	
		7	Osada				
77-11	18	1	Ślad osadnictwa			Epoka kamienia	
		8					
77-11	19	1	Ślad osadnictwa			Epoka kamienia	
		9					
77-11	20	2	Ślad osadnictwa			Paleolit schyłkowy?	
		0					
77-11	21	2	Ślad osadnictwa	Technokomple ks z liściakami		Paleolit schyłkowy  Pradzieje Późne średniowiecze	
		1	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa				
77-11	22	2	Ślad osadnictwa			Mezolit	
		2					
77-11	23	2	Ślad osadnictwa			Pradzieje Późne średniowiecze	
		3	Osada				
77-11	24	2	Ślad osadnictwa	Technokomple ks z liściakami		Paleolit schyłkowy  Pradzieje Późne średniowiecze	
		4	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa				
77-11	25	2	Ślad osadnictwa			Epoka kamienia Późne średniowiecze	
		5	Ślad osadnictwa				
77-11	26	2	Ślad osadnictwa			Pradzieje Późne średniowiecze	
		6	Osada				
77-11	27	2	Osada			Późne średniowiecze XIII – XV wiek	Dawniej Strzelno 1/10
		7					
77-11	1	1	Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka		V okres epoki brązu – okres halsztacki	Bl.
		1	Osada	Łużycka		V okres epoki brązu okres halsztacki	
77-11	2	2	Ślad osadnictwa			Mezolit	Bl.
77-11	3	3	Ślad osadnictwa			Neolit	Bl.
77-11	4	4	Osada?			Późne średniowiecze	Bl.

BL – brak lokalizacji na mapie



## LASÓW

1. Zespół kościoła z cmentarzem i plebanią:
  - a) Kościół ewangelicki (obecnie ruina), mur., wzm. w 1346 r., wzn. w 1532 r., zniszczony w 1945 r. częściowo rozebrany w 1973 r. [wpisany do rejestru zabytków pod nr. 1267 z dn. 2.04.1965 r., skreślony z rejestru zabytków decyzją Ministra Kultury nr DOZ-AKR-500-5/04 z dnia 18.11.2004 r.] [WEZ]
  - b) Cmentarz przykościelny, XVI w., do poł. XX w.
  - c) Mur cmentarny, mur., XVI-XIX w.
  - d) Plebania, obecnie dom mieszkalny nr 24, wzn. 1700, odnowiona 1851.
  
2. Założenie pałacowo-folwarczne z parkiem:
  - a) Dwór, nr 61, dwuskrzydłowy, wzniesiony przed 1590 r., skrzydło i wieża (pierwotnie w pn.-zach. narożu korpusu) 1593 r., kolejne przebudowy: ok. 1670; 1 poł. XVIII w., koniec XVIII w., 2 poł. XIX w.; 1985 r. - remont dachu i elewacji (wówczas rozebrana wieża); od 1997 r. budynek w trakcie remontu, w tym wymiana drewnianych okien na plastikowe, nr rej. 277 z 11.05.1951 r. [WEZ]
  - b) Oficyna mieszkalna I, nr 61, mur., XVIII w., w k. XIX w. podwyższona i przebudowana wewnątrz, przebudowana w l. 70. XX w. [WEZ]
  - c) Oficyna mieszkalna II, nr 62, mur., l. 70. XIX w., pocz. XX w. [WEZ]
  - d) Obora I, z aneksem gospodarczym, na folwarku pałacowym, mur., pocz. XIX w., przebudowana po 1945 r. [WEZ]
  - e) Obora II, z mleczarnią i hydrofornią, na folwarku pałacowym, mur., ok. poł. XIX w., przebudowany w k. XIX w. [WEZ]
  - f) Park pałacowy, pierwotnie ogród ozdobny, XVIII w. później przekształcany, nr rej. 846/J z 12.07.1984 r. [WEZ]
  - g) Mur oporowy w parku, arkadowe przejścia i schody na wyższe tarasy, mur., kam., XVIII-XIX w., nr rej. 846/J z 12.07.1984 r. [WEZ]
  - h) Most nad strumieniem most we wsch. części parku, mur., kam., XIX-XX w., nr rej. 846/J z 12.07.1984 r. [WEZ]

### Zabudowa wsi:

3. Szkoła, obecnie dom mieszkalny nr 23, ok. poł. XIX w.
4. Dom mieszkalny nr 3, mur., ok. 1920 r.
5. Dom mieszkalny nr 26, mur., ok. poł. XIX w.
6. Młyn nr 55, ob. dom mieszkalny, mur., k. XVI w., 1771 r.
7. Willa nr 71, mur., ok. 1910-20 r.

### Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-09	7	7	Cmentarzysko ciałopalne Ślad osadnictwa	Łużycka	III okres epoki brązu- okres halszacki Wczesne średniowiecze faza młodsza	575/Arch/72 z 27.12.1972	
77-09	8	12	Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje  Późne średniowiecze		
77-09	9	13	Ślad osadnictwa		Pradzieje		
77-09	10	14	Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje  Późne średniowiecze		
77-09	11	15	Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje  Późne średniowiecze		
77-09	12	18	Osada		Pradzieje		
77-09	13	31	Osada		Późne średniowiecze		

77-09	14	32	Relikty kościoła z cmentarzem		Późne średniowiecze-okres nowożytny		Stanowisko objęto strełą konserwatorską „W” - ścisłej ochrony archeologicznej
77-09	15	34	Dwór		Okres nowożytny 1590-1593	277 z dn. 11.05.1951 (rejestr architektury)	
77-09	1	1	Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka brązu-okres halsztacki		BL.
77-09	2	2	Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka brązu-okres halsztacki		BL.
77-09	3	3	Cmentarzysk o ciałopalne	Łużycka	Epoka brązu-okres halsztacki		BL.
77-09	4	4	Ślad osadnictwa		Neolit		BL.
77-09	5	5	Ślad osadnictwa		Neolit		BL.
77-09	6	6	Osada	Kultura amfor kulistych	Neolit		BL.

BL. - brak lokalizacji na mapie

## STOJANÓW

1. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 4 (Stojanówek), mur., 3 ćw. XIX w.
2. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 10, mur., k. XIX w.
3. Dom mieszkalny nr 41, mur., 1899 r.
4. Pomnik poległych w I wojnie światowej mieszkańców wsi, kam., 1918 r.

Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M	Nr Ob.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
76-10	1	8	Ślad osadnictwa		Mezolit		
76-10	2	9	Ślad osadnictwa Osada		Epoka kamienia Późne średniowiecze-okres nowożytny		

## STRZELNO

1. Dom mieszkalny nr 5, mur., 1889 r.
2. Dom mieszkalny nr 7, mur., kam., 3 ćw. XIX w.
3. Dom mieszkalny nr 13, mur., k. XIX w., pocz. XX w.
4. Zagroda nr 14
  - a) Dom mieszkalny, zagroda nr 14, mur., 1863, 1993.
  - b) Budynek mieszkalno-gospodarczy, zagroda nr 14, mur.-szach., k. XIX w.
  - c) Budynek gospodarczy, zagroda nr 14, mur., 1860 r.
5. Zagroda nr 17
  - a) Dom mieszkalno-gospodarczy, zagroda nr 17, mur., 1876 r.
  - b) Chlew, zagroda nr 17, mur.-szach., k. XIX w., ruina.
6. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 18, mur., 4 ćw. XIX w.
7. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 21, mur., 4 ćw. XIX w.
8. Dom mieszkalny nr 22, mur.-szach., 1801 r. [WEZ]

Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-11	1	30	Osada Osada	Lużycka	Epoka brązu – okres halsztacki Późne średniowiecze – okres nowożytny		
77-11	2	31	Ślad osadnictwa Osada Osada		Pradzieje  Późne średniowiecze - fazy późne Późne średniowiecze - okres nowożytny		
77-11	3	32	Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje  Późne średniowiecze		
77-11	4	33	Osada		Późne średniowiecze		
77-11	5	34	Osada		Późne średniowiecze		
77-11	6	35	Osada Ślad osadnictwa	Lużycka	Późne średniowiecze Epoka brązu – okres halsztacki		
77-11	6	61	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada		Neolit Wczesne średniowiecze XII – XIII wiek Średniowiecze XI – XV wiek Okres nowożytny XVII – XIX wiek		Jako Godzieszów

## ŻARKA NAD NYŚĄ

1. Zespół pałacowy z folwarkiem i parkiem:
  - a) Dwór ob. oficyna mieszkalna nr 3, mur., k. XVI (1591), rozbudowany 1790, odnowiony po pożarze w 1789, przebudowany do obecnej formy po pożarze w 1951, kartusz herbowy nad wejściem. [WEZ]
  - b) Oficyna mieszkalna nr 3a, mur., 2 poł. XIX, pocz. XX, 1951, w elewacji wsch. wmurowana tablica inskrypcyjna z 1591. [WEZ]
  - c) Obory, mur., 1617 (tablica z datą), odbudowane po 1789, XIX w., 1929. [WEZ]
  - d) Chlewnia, mur., 1 ćw. XIX w. [WEZ]
  - e) Stodoła, mur., k. XIX w. [WEZ]
  - f) Park z aleją lipową od wschodu, poł. XIX w., pocz. XX w. [WEZ]

Zabudowa wsi:

2. Dom mieszkalny nr 6, mur., 3 ćw. XIX w.
3. Zagroda nr 7
  - a) Dom mieszkalny, zagroda nr 7, mur., 3 ćw. XIX w.
  - b) Budynek gospodarczy z bramą przejazdową, zagroda nr 7, mur., k. XIX w.
  - c) Obora, zagroda nr 7, mur., k. XIX w.
  - d) Stodoła, zagroda nr 7, mur., k. XIX w., w elewację południową murowany kamienny kartusz herbowy, XVII w.
4. Dom mieszkalny nr 8, mur., 3 ćw. XIX w.
5. Dom mieszkalny nr 17, mur., k. XIX w.
6. Zagroda nr 18
  - b) Dom mieszkalny nr 18, mur.-szach., poł. XIX w.
  - c) Dom mieszkalno-gospodarczy obok domu nr 18, mur.-szach., poł. XIX w., opuszczony.
  - d) Dom mieszkalny nr 20, mur., ok. 1 poł. XIX w.

Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M.	Nr (ob.)	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-09	6	11	Cmentarzysko? Cmentarzysko?	Łużycka	Epoka brązu-okres halsztacki Okres wpływów rzymskich		Dawniej 0/11
77-09	2	19	Osada		Pradzieje		
77-09	3	20	Ślad osadnictwa		Pradzieje		
77-09	4	21	Osada		Pradzieje		
77-09	7	24	Osada Ślad osadnictwa		Okres wpływów rzymskich Pradzieje		
77-09	8	25	Ślad osadnictwa		Pradzieje		
77-09	9	26	Ślad osadnictwa		Pradzieje		
77-09	10	27	Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje Późne średniowiecze		
77-09	11	28	Osada		Późne średniowiecze		
77-09	12	29	Osada		Późne średniowiecze		
77-09	13	30	Ślad osadnictwa		Pradzieje		
77-09	14	16	Osada	Łużycka			
77-09	15	17	Osada		Późne średniowiecze		
77-09	16	33	Dwór		Okres nowożytny wzn. 1591(?)		
77-09	1	8	Cmentarzysko o ciałopalne	Łużycka	IV okres epoki brązu		Bl.

Bl. — brak lokalizacji na mapie

## ŻARKI ŚREDNIE

1. Zespół kościoła fil. p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego:
  - a) Kościół fil. p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, mur., wzmiankowany 1346, wzniesiony 2 poł. XIV, rozbudowany 1612, odbudowany po pożarze 1697, nowe sklepienie 1700, remont XIX, ewangelicki do 1945, remont dachu 1999-2000, elewacje remontowane 2006-2008. *Wpisany do rejestru zabytków nr 1270 decyzją z dn. 02.04.1965 r. (w decyzji p.w. św. Józefa Oblubieńca).* [WEZ]
  - b) Cmentarz przykościelny, XIV-XX w. [WEZ]
  - c) Mur cmentarza przykościelnego, mur., kam., XVII-XIX w. [WEZ]
  - d) Plebania ewangelicka, ob. dom nr 103b, mur., 1795, remont 2004.
  - e) Budynek gospodarczy obok domu nr 103b, mur., 1795, XIX w., od strony cmentarza wmurowana płyta epitafijna.
2. Zespół dworski w Żarkach Średnich nr 1 — *Doctorhof*
  - a) Dwór, następnie spichlerz, mur., 2 poł. XVIII w., modernizowany ok. poł. XIX w. [WEZ]
  - b) Stodoła I, mur., ok. 1900. [WEZ]
  - c) Stodoła II, ok. poł. XIX w. [WEZ]
  - d) Stodoła III, XIX/XX w. [WEZ]
  - e) Remiza wozów i stajnia dla koni pociągowych; XIX/XX w. [WEZ]
3. Zespół dworski w Żarkach Średnich nr 102 — *Mittel Sohra*
  - a) Dwór, nr 102, mur., ok. 1640, XVIII, XIX w., pocz. XX w. *Wpisany do rejestru zabytków nr 1919 decyzją z dn. 21.01.1967 r.* [WEZ]
  - b) Oficyna mieszkalna I w zespole dworskim nr 102, mur., 3 ćw. XIX w. [WEZ]

- c) Oficyna mieszkalna II w zespole dworskim nr 102, mur., 1870. [WEZ]
- d) Spichlerz i gorzelnia w zespole dworskim nr 102, mur., I. poł. XIX w., po 1870, pocz. XX. [WEZ]
- e) Obora w zespole dworskim nr 102, mur., XIX/XX. [WEZ]
- f) Brama wjazdowa I w zespole dworskim nr 102, mur., k. XIX w. [WEZ]
- g) Brama wjazdowa II w zespole dworskim nr 102, mur., k. XIX w. [WEZ]
- h) Park w zespole dworskim nr 102, 2 poł. XIX w. *Wpisany do rejestru zabytków nr 841/J decyzją z dn. 12.07.1984 r.* [WEZ]

#### Zabudowa wsi:

4. Szkoła, ob. biblioteka i dom nr 104, mur. XIX/XX w., rozbudowana ok. 1930.
5. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 7a, mur., 2 poł. XIX w.
6. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 16, mur., 2 poł. XIX w.
7. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 30, mur., ok. poł. XIX w.
8. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 34, mur., 4 ćw. XIX w.
9. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 65, mur., 4 ćw. XIX w.
10. Dom mieszkalny nr 67, mur., 4 ćw. XIX w.
11. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 103, mur., ok. 1890 r.
12. Dom mieszkalny nr 104a, mur., poł. XIX w.
13. Dom mieszkalny nr 106, mur.-szach., 4 ćw. XIX w., k. XX w.
14. Dom mieszkalny nr 108, mur., 4 ćw. XIX w.
15. Dom mieszkalny nr 119, mur., 4 ćw. XIX w.
16. Dom mieszkalny nr 134, mur., 4 ćw. XIX w.
17. Dom mieszkalny nr 135, mur., 4 ćw. XIX w.
18. Dom mieszkalno-gospodarczy nr 135a, mur., 4 ćw. XIX w.
19. Dom mieszkalny z budynkiem gospodarczym nr 137, mur., k. XIX w.
20. Dom mieszkalny, zagroda nr 138, mur., 4 ćw. XIX w.
21. Stodoła, zagroda nr 138, mur., k. XIX w.
22. Dom mieszkalny nr 141, mur., 4 ćw. XIX w.
23. Wiatrak typu holender, na pd. od wsi, mur., 1 poł. XIX w.

#### Wykaz stanowisk archeologicznych

Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob.	Funkcja	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków	Uwagi
77-10	1	1	Ślad osadnictwa		Neolit		
77-10	3	12	Osada		Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-10	4	13	Osada		Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-10	5	14	Osada Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze XIV-XV wiek Pradzieje		
77-10	6	15	Osada		Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-10	7	16	Osada Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze XIV-XV wiek Pradzieje		
77-10	9	18	Osada		Późne średniowiecze XIV-XV wiek		
77-09	10	22	Osada		Późne średniowiecze		
77-09	11	23	Osada		Pradzieje		
77-10	12	32	Pałac		Okres nowożytny wzn. około 1640 roku	1919 z dn. 21.01.1967 (rejestr architektury)	
77-10	2	2	Ślad osadnictwa		Epoka brązu		BL

BL — brak lokalizacji na mapie